

МЕЂУНАРОДНЕ ФИНАНСИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ ФИНАНСИЈСКИМ ПРАВОМ

И. Садржај и значење међународних финансија и међународног финансијског права. — Важну надопуну све више растуће међународне трговине ⁽¹⁾ те економске и друге сарадње најразноврснијих облика између самих држава, као и на интернационалном нивоу у виду свеобухватних међународних организација под окриљем Уједињених нација, или барем регионалне сарадње, и у виду међународних привредних и политичких интеграција представљају међународне финансије које омогућују ту сарадњу, нарочито у виду међународног финансирања. Не ради се само о извору средстава те начелима, организацији ⁽²⁾ и начину додељивања разних видова кредита, обезбеђених због конкурентске борбе на светским тржиштима разним видовима осигурања и гаранција најчешће у сарадњи са државом, и помоћи, те о проблемима међународног платног промета заједно са девизним системима и о финансијској политици ⁽³⁾ коју на подручју међународне монетарне и кредитне политике одређују и остварују поједине државе, њихови органи и банке те интернационалне финансијске институције, посвећујући све већу пажњу земљама у развоју у циљу њиховог потпунијег укључивања у светску привреду, водећи рачуна о њиховим све већим потребама ⁽⁴⁾ због њиховог неповољног положаја у светској трговини, те знатних домаћих и иностраних средстава потребних за финансирање њиховог развоја као услова за постепено подизање продукционих средстава и националног дохотка, већ и о новим методама тог финансирања на основу начела праведније расподеле светског националног дохотка као предуслова мирољубиве коегзистенције, која намеће индустријализованим државама дужност потпомагања развоја као део и њихове одговорности за целокупну светску привреду.

У међународне финансије улази, дакле, ван сумње, међународно финансирање или давање финансијских средстава за одређене намене у међународним економским и финансијским односима. Т. Хочевар ⁽⁵⁾ жали што је у оквиру међународних економских односа „проблемима међународног финансирања одмерена мања пажња” и због тога захтева проу-

(1) С. Обрадовић: Организација и техника спољне трговине, 4. изд., Загреб, 1966.

(2) Нпр. Б. Лаћевић: Међународно финансирање, Скопје, 1962.

(3) Ј. Флере: Међународна финансијска политика, Љубљана, 1965.

(4) Ј. Становник: Дејеле в развоју в световнем господарству, Љубљана, 1964; Л. Адамовић: Међународни односи после другог светског рата, Београд, 1965, поглавље о међународним акцијама за унапређење економског развоја недовољно развијених земаља, стр. 74—87.

(5) Међународне финанце, Сплошни дел, Љубљана, 1965, стр. 3.

чавање међународних финансија као самосталног предмета који се ⁽⁶⁾ ограничава на „финансијски аспект међународних економских односа.“ У објављеном Општем делу он проучава платно-билансни рачун, уравниотежење платног биланса, девизани („мењални“) курс, међународне резерве те уравниотежење дугорочних платно-билансних неуравнотежености. Што би још обухватао пожељни посебни део, тешко је одредити. Углавном сличне проблеме проучавају и Р. Стаменковић, В. Глишић, Б. Лађевић у књизи „Монетарни, платни и финансијски аспекти светске привреде“, Београд, 1960, те L. Tharsis: *Introduction to International Trade and Finance*, New York—London 1955.

Финансијских питања у међународним односима има још много више, зависно и од дефиниције јавних финансија и њиховог садржаја. Ни југословенска наука нема о томе јединствено гледиште ⁽⁷⁾. То би захтевало детаљну студију разних дефиниција које су делимично шире, обухватајући поред тзв. буџетских или класичних финансија баш монетарно-кредитна питања заједно са осигурањем (осим чисто правног регулисања уговора о осигурању). Донекле ужа концепција проучава и монетарно-кредитну политику, те организацију монетарног и кредитног система, те платног промета, али не обухваћа теорију новца и кредита препуштајући их политичкој економији, што је и наше гледиште. Класична дефиниција обухваћа и проблеме јавног кредита, али досада само са гледишта државе (у најширем смислу) као дужника, док је питање државе (и јавних фондова) као веровника у науци о финансијама углавном занемарено ⁽⁸⁾, још више питање државних гаранција, мада ови проблеми играју баш у међународним финансијама велику улогу.

У међународне финансије улазе, дакле, и бројна питања из јавних финансија у класичном смислу: узајамни буџетски односи разних држава, њихови спољни приходи и расходи, финансије међународних организација и интеграција, јавни кредит, репарације те друга питања у вези са ратном окупацијом и мировним уговорима, судбина државне, а евентуално и приватне имовине на окупираној територији, ликвидирање претратних узајамних обавеза и потраживања, деблокирање секвестриране или блокиране имовине, одштета за национализовану инострану имовину (заједно са другим државним мерама које погађају ту имовину), заштита домаће имовине у иностранству, њена ликвидација и исплата, а у најновије време и растуће учешће домаћег капитала у иностраним те иностраног капитала у домаћим предузећима, које захтева и проучавање проблема финансирања, али и његовог опорезивања. Исто тако се све више поставља питање трансфера зарада наших економских емиграната из иностранства те трансфер зарада иностраних стручњака и добити иностраних предузимача од учешћа у нашој привреди.

(6) L. с. стр. 7.

(7) Иза Л. Карлија сада заговарају и Б. Јелчић и А. Розмарић ознаку предмета као „Друштвене финансије“ као адекватнији садашњем друштвено-политичком и финансијском систему.”

(8) G. Zeitel: Staatliche Darlehensgewährung als Mittel der Finanz — und Wirtschaftspolitik, *Finanzarchiv*, 1967, стр. 193—214.

Тиме прелазимо на врло старо питање опорезивања у међународним односима, и то како непосредним тако и посредним порезима, који укључују и царине као најстарији облик опорезивања међународне трговине. Модернија јесте подела на порезе а) на доходак и имовину, б) на потрошњу те в) саобраћајне порезе ⁽⁹⁾, или на порезе а) на постанак (стицање) и б) употребу дохотка. Нарочито се ради о економским ефектима ⁽¹⁰⁾ и границама опорезивања, пре свега у циљу спречавања обично непожељног и ненамерног двоструког опорезивања ⁽¹¹⁾.

У међународним финансијским односима важна је надаље финансијска политика (у ширем смислу него у нав. књизи Ј. Флереја), а готову међународно дажбинско или фискално право, које регулише све међународне односе у области дажбина. Овамо улазе националне као и конвенционалне норме (из билатералних или мултилатералних конвенција) које регулишу обрачунавање и наплату дажбина са елементима иностраности, дакле дажбине које погађају интернационалне економске односе, нарочито спољну трговину заједно са међународним кредитима и улагањима те запошљавање странаца (фискално право странаца). Ради се, дакле, о дажбинама које погађају поједине спољнотрговинске послове, странце (фискално право странаца) уколико стичу код нас својом делатношћу или на основу своје имовине (улагања) приходе и имовину или их троше ⁽¹²⁾, те наша физичка и правна лица са економским интересима у иностранству.

Посебну пажњу заслужује, свакако, питање двоструког (или вишеструког) опорезивања, нарочито на подручју пореза на приходе, доходак и имовину (и на наслеђа), где услед примене различитих, али и истоветних начела може доћи не само до двоструког већ и вишеструког опорезивања порезом на наслеђа. Мада је утврђивање разлога за постанак таквог опорезивања важно, слично и методи за његово избегавање (претходно спречавање или барем накнадно враћање или урачунавање плаћеног или можда само ослобођеног иностраног пореза у домаћи порез), међународно фискално право се не сме ограничити само на питање двоструког опорезивања, оно је, напротив, много шире.

Неки ранији теоретичари су истоветили појам међународног фискалног права са међународним финансијским правом уопште. Тако се пребацује Е. Isaуи ⁽¹³⁾ да је својом дефиницијом тог права (прописи који одређују територијалне границе финансијске власти државе) ограничио то право само на фискално право.

Шира Липертова дефиниција ⁽¹⁴⁾ означава међународно финансијско право као „скуп оних правних прописа који регулишу финансијскоправне односе у вези с иностранством“ („mit Auslandsbeziehungen“).

(9) Ј. Ловчевић: Институције јавних финансија, књ. права: Проблеми расхода, пореза и зајмова, Београд, 1963, стр. 113.

(10) Ј. Ловчевић, I. с., глава XIV.

(11) О вишеструком опорезивању в. Ј. Ловчевић, I. с., гл. XV.

(12) Могуће је да плаћају исте дажбине као домаћи грађани, али постоје каткада и посебни прописи и дажбински облици само за странце.

(13) Internationales Finanzrecht, Stuttgart 1934.

(14) G. Lippert, Handbuch des Internationalen Finanzrechts, 2. изд., Беч, 1928, стр. 1.

J. Drachovský⁽¹⁵⁾ дефинише, додуше, међународно финансијско право као скуп финансијскоправних норми, када је субјект или предмет јавних дажбина (евентуално и других јавних прихода, нпр. поштарине) потчињен власти више држава, што је свакако преуска дефиниција, али као предмет међународних финансија наводи „у основи“ тројак односе: а) новчана кретања из једне државе у другу; б) односе између једне државе и недржавних („*nestátních*“) привредних субјеката (по правилу, дакле, приватних), те в) односе између недржавних (приватних) субјеката разних држава. Иначе наводи (стр. 11), поред међународног финансијског права, још „остале мере које омогућавају посезање финансијскоправног живота једне државе у аналогички живот друге државе, нарочито дакле уколико се ради о међународном кредиту, међународном учешћу капитала у предузимаштву, надаље о међународним новчаним и валутарним односима“.

Према М. Ханжековићу⁽¹⁶⁾ финансијско право „као самостална грана права обухваћа правне прописе који уређују однос унутар финансијског система. Финансијски систем пак садржи буџетски систем, новац, кредит и банке, штедњу и осигурање, књиговодство, ревизију те организацију финансијске службе“. Ми бисмо изоставили књиговодство и ревизију. Пошто социјалистичко право не признаје поделу права на јавно и приватно, дакле, финансијско право, и због тога „не може више бити саставни део међународног приватног права“ (као што је некад било), нити међународног јавног — уставног и управног права⁽¹⁷⁾, Ханжековић га сматра посебном граном међународног права, као „скуп прописа који уређују односе између држава као и односе у међународној заједници“.

Међународно финансијско право као посебна грана међународног права јесте, дакле, врло обухватна материја коју треба проучавати или у склопу међународних финансија или као самосталну, ионако већ доста комплексну научну грану. Као доказ комплексности проблема који улазе у проблеме међународних финансија наводимо чињеницу да је четврта свеска познатог интернационалног *Handbuch der Finanzwissenschaft*, посвећена „проблемима међународне финансијске привреде“, изашла тек 1965. г., дакле тек седам година иза треће свеске, али да у њој недостаје обрада неких проблема који би морали ући у такав систем. Уосталом, Ж. Мркушић⁽¹⁸⁾ је најавио и другу књигу „Међународне финансије“, које су у првој свесци „дате само толико колико је то било нужно за боље разумевање Међународне трговине и трговинске политике“.

На крају понављамо нашу дефиницију⁽¹⁹⁾ међународних финансијских односа: „О међународним финансијским односима говоримо ако су

(15) *Mezinárodní finančníctví*, Praha 1923.

(16) Финансијско право, његов садржај и мјесто у систему права, *Финансије*, 1954, стр. 19.

(17) Које финансијском праву као својој грани ретко посвећује специјалну пажњу у виду посебног поглавља, мада спомиње разне његове институције и односе, нпр. С. Костић: *Међународни односи и међународно право*, Загреб, 1966.

(18) У предговору књизи: *Међународна економија: Међународна трговина и трговинска политика*, 2. изд., Београд, 1965.

(19) *Међународни финансијски одношаји и удележба ФАРЈ у њих*, Лубљана, 1956, стр. 1.

везани за двоструку финансијску привреду или садрже елементе иностраности.”

Главни садржај предмета смо већ изложили у уводним излагањима те се види из распореда материје. Поред тога смо сматрали за потребно да додамо поглавље о компаративним међународним финансијама са компаративним финансијским правом, у којем проучавамо нарочито проблем компарације националних доходака као доказа економске и финансијске снаге те његово дажбинско оптерећење, водећи рачуна о структури јавних прихода и расхода те јавним дуговима. Такве компарације могу бити основ за одређивање доприноса међународним (владином и др.) организацијама, кредитне способности и међународне помоћи, али и репарација, док компаративно финансијско право приказује разлике између разних пореских система те могућности за пожељну хармонизацију пореских система ради олакшавања међународне трговине и других видова међународних економских односа.

Иначе се у овој расправи ограничавамо на обраду следећих тема: III Односи буџета, фондова и установа са иностранством; IV Финансије Уједињених нација те других интернационалних међудржавних организација; V Међународно фискално (дажбинско) право (заједно са извозним премијама и враћањем дажбина при извозу); VI Међународне економске интеграције и њихова финансијска питања. VII Финансијска питања у мировним уговорима. — Међународним монетарно-кредитним односима са међународним монетарно-кредитним правом биће посвећена посебна студија.

II. — *Компаративне међународне финансије са компаративним финансијским правом.* — Све обухватнија интернационализација промета добара, услуга, капитала и радне снаге захтева да и наука о финансијама посвећује већу пажњу компаративним међународним финансијама и компаративном финансијском праву. Тек овакве студије омогућиле би опсежнију међународну економску и финансијску сарадњу те усклађивање финансијских система (нпр. буџетских, дажбинских, монетарно-кредитних, осигурање извозних кредита), где је то могуће уз сношљиво ограничавање финансијског суверенитета поједине државе у интересу међународних економских и финансијских односа.

Компарације се могу односити на *буџетска питања*: данас су отежане због нејединствености у састављању разних буџета и завршних рачуна, и поред разних радова Лиге народа те УН око израде јединствених буџетских схема ⁽²⁰⁾ које би могле обезбедити упоредљиве податке уз једнако третирање прихода и расхода буџета и ванбуџетских облика финансирања фондова, нпр. социјалног осигурања, установа и разних резерви свих друштвено-политичких заједница, укључујући општине. Важан је нарочито однос буџетских прихода и националног дохотка (или друштвеног производа) ⁽²¹⁾, расподела расхода на поједине главне намене

⁽²⁰⁾ М. Ханжековић: Међународна решења буџетских проблема, *Финансије*, 1953, стр. 111—123.

⁽²¹⁾ То изискује њихово израчунавање по јединственом моделу, нпр. из националног (економског) буџета или националног рачуноводства.

(нпр. на одбрану у вези са захтевом да државе уштеде од разоружања намене помоћи државама у развоју), на просвету, социјално старање, те на личне, где су интересантна просечна примања појединих категорија јавних службеника, материјалне и инвестиционе, који увећавају јавну (општедруштвену) имовину, као и трансферне који дају друкчију слику оптерећења становништва.

Компаративне студије ⁽²²⁾ омогућују другим државама упознавање метода за усавршавање својих буџетских, али и других финансијских проблема. Помоћ земљама у развоју пружају у овој области и ОУН, али и Светска банка и ОЕЦД темељитим студијама о привреди и финансијама појединих држава које траже кредите од њих или помоћ од разних специјализованих агенција УН.

У вези са буџетом јесте и питање *јавних прихода*, првенствено дажбина, дакле расподела прихода на добровољне — од делатности органа и установа, од јавних предузећа, од позајмљених капитала и учешћа, од узетих зајмова и кредита (који се међу приходима често третирају на различите начине), те на принудне, дакле првенствено дажбине са расподелом на таксе, доприносе и порезе који се деле још подробније (нпр. посредне и непосредне) по врстама или изворима (од привреде појединца или од корпорација) итд. Овде се могу проучавати економски ефекти дажбина (и ослобођења од њих), као и финансијскоправна, нарочито материјално-правна питања, дакле порески предмет, обвезник, основница, стопе, нарочито пак пореско оптерећење националног дохотка укупним дажбинама или појединим врстама. Оно може бити важно и приликом одређивања доприноса разним међународним (владиним или невладиним) организацијама, нпр. за разне војне организације (НАТО, Варшавски пакт), репарације и способности за њихово плаћање ⁽²³⁾, кредитне способности, способности за плаћање дугова, нпр. међусавезничких или државних када се ради о мораторију или смањивању сервиса по спољним дуговима где треба водити рачуна и о стању платног биланса и монетарних резерви.

Овде помињемо публикације Archives Internationales de Finances, publiques ⁽²⁴⁾. На жалост, у њима се уместо свих или барем главних држава обрађује само већи или мањи број (свега 13 у књизи о пореским стопама!) држава, јер, и поред дугогодишњих припрема, редакцијама не успева пронаћи писце за све државе, те главни закључци тих радова не базирају на свеобухватним подацима. Већ више година Московски финансијски институт припрема издање Зборника финансијског права социјалистичких земаља, који ће бити штампан у најбољем случају 1968. г. те ће стога раније предати рукописи изгубити на актуелности, јер је ди-

(22) J. Berolzheimer: Probleme internationaler Finanzvergleiche, Hdb. FW., II, 4, св., Tübingen 1965, стр. 1—88.

(23) Ако се, нпр., захтева да пореско оптерећење државе обавезане на плаћање репарација не сме бити ниже од оптерећења земље корисника.

(24) Enquête sur l'imposition des bénéfices industriels, commerciaux et professionnels, Padova—Paris—Tübingen—La Haye—Madrid 1954; Impôts sur transactions, transmissions et chiffre d'affaires, 1959, нарочито пак Enquête sur les tarifs d'impôts, 1964, у којима смо обрадили Југославију.

намика финансијског, нарочито пак дажбинског законодавства знатна (мада не у свим земљама у једнакој мери), поготову ако се ово законодавство користи и у разне ванфискалне циљеве. Значајне су и публикације International Fiscal Association (IFA) и International Bureau of Fiscal Documentation у Амстердаму те Institut International des Finances Publiques у Saarbrückenu. IFA те Институт на својим конгресима обрађују бројна питања међународних финансија и међународног финансијског права, полазећи од финансијскоправних студија проблема појединих држава те настојећи утврдити у закључцима заједничка, често тешко стварана начела. Овде наводимо и радове нашег Института за међународну политику и привреду.

Компарација *дажбинског права* омогућава приступ прилагођавању и хармонизацији пореских облика и стопа те осталих материјално и формалноправних прописа у разним државама, нарочито у економским интеграцијама (нпр. ОЕЦД, ЕЕЗ), али олакшава и спречавање двоструког опорезивања. Уједно се омогућује аутономно решавање разних дажбинских питања те склапање билатералних или чак мултилатералних уговора противу двоструког опорезивања, које без подробнијег студија дажбинских система заинтересованих или трећих држава није могуће: задатак науке јесте да се посвећује и изради билатералних и мултилатералних уговора између држава које морају водити рачуна и о специфичним условима друге државе, нарочито у периоду наглих промена у привредном животу ⁽²⁵⁾. И А. Ј. Ван ден Темпел ⁽²⁶⁾ види, говорећи о „дунгли“ у конвенцијама о спречавању двоструког опорезивања, у узорним конвенцијама „почетак међународне доктрине“.

Корисне су и студије о међународним царинским питањима, олакшане радом Савета за царинску сарадњу (заједничка царинска номенклатура, утврђивање царинске вредности итд.), ГАТТ-а, Међународне трговинске коморе те UNCTAD-а и његовог Савета. И питање извозних премија те наплате односно враћања пореза на промет и евентуалних других дажбина из претходних фаза привредног процеса захвално је за компаративну обраду ⁽²⁷⁾.

Компарацију *платних биланса* олакшава схема Међународног монетарног фонда који објављује према потреби Табеле паритета валута те сваке године и стање девизних прописа. Међународне збирке ових прописа (код нас нпр. од М. Мермоље) су, на жалост, врло променљиве због нестабилности ових прописа, али неопходне за спољнотрговинска предузећа и сл.

У области *јавног кредита* важна је компарација укупног унутрашњег и спољног дуга поједине државе (али и њених потраживања!), нарочито у односу на национални доходак, слично и вредност народног богатства, или барем државне имовине као подлоге или чак залога за да-

(25) Jahresbericht 1966. Internationales Steuerelementationsbüro, Amsterdam, који наглашава, слично као и други, готово непремостиве препреке код студија компаративног финансијског права.

(26) Beseitigung der Doppelbesteuerung, Amsterdam, 1967. стр. 59.

(27) Les aménagements fiscaux aux frontières, Observateur de l'OCDE, No 30, октобра, 1967, стр. 5—11.

вање кредита, у односу на пореску снагу, али узимајући у обзир и друге обавезне расходе, стање монетарних резерви и платног биланса. Ово важи нарочито у тренутку одобравања зајмова, али и пролонгација, те потпуног или делимичног одлагања плаћања.

Као резултат компаративних студија, приличну једнообразност у међународним кредитним и платним односима обезбеђују Женевске конвенције о чеку и меници, Једнообразна правила и обичаји за документарне акредитиве (ревизија 1962), Једнообразна правила (Међународне трговинске коморе) за инкасо трговачких исправа (1958), за зајмове Светске банке њезина правила о зајмовима ⁽²⁸⁾, међународна осигурања у поморству, нпр. Lloydove полисе. И Incoterms тумаче неке финансијскоправне појмове.

Компарације буџетских питања, дажбина, јавних дугова и платежне способности поједине или више држава морају бити што комплексније, те водити довољно рачуна о економској и социјалној структури, као и о укупном друштвеном производу и националном дохотку, те морају базирати на поузданим и упоређивим статистичким подацима.

III. — *Односи буџета, фондова и установа са иностранством.* — Овим значајним односима наука о финансијама посвећује релативно малу пажњу, делимично због теже приступачности односних података, мада се често ради о већим износима који могу бити значајни и за платни биланс (САД у Вијетнаму) и који задовољавају одређене текуће или инвестиционе колективне потребе или служе отплати дугова за раније задовољене потребе. С друге стране, не смемо занемарити ни приходе који притичу из иностранства за финансирање текућих потреба или у виду кредита.

И за ове приходе и расходе мора важити начело рационалног прикупљања и трошења да би се постигли жељени циљеви.

Значење ових *прихода*, и нарочито *расхода*, расте са све већим учешћем и наше државе и привреде у светској привреди, све тешњим везама са суседним државама, као и са све бројнијим међународним организацијама, нарочито ОУН и њезиним специјализованим агенцијама, укључујући међународне финансијске институције. Неки приходи из иностранства се појављују и у финансијама наших управних органа, неких установа (завода) и друштвених фондова, укључујући средства федерације за инвестиције.

Посебно поглавље посвећено је и (нашим) иностраним дуговима, али и приходима на основу мировних уговора (репарације, реституције, предратни и међуратни клиринзи), где се држава појављује као веровник: јавни кредит се, наиме, не односи више само на државу као дужника него и као веровника. Посебно треба обрадити и питање међународне помоћи државама у развоју, која притиче у разним видовима и нашој држави, али је и наша држава пружа у растућем опсегу државама у развоју у циљу сарадње и развијања њихове привреде, као и подизања њиховог стандарда. Овде разматрамо активну и пасивну помоћ само у вези са буџетом и фондовима.

(28) Loan Regulations Nr. 3 за зајмове државама, Nr. 4 (за зајмове другим лицима од 15. фебруара 1961. са изменама од 9. фебруара 1967).

На жалост, из *савезног буџета*, у облику у коме је објављен, не произилазе у довољно јасној мери нити сви приходи из иностранства нити сви расходи намењени иностранству било у домаћој било у страниј валути, јер буџет више не садржи посебан део о њима. Међу приходима за 1967. г. налазимо (пored царина и царинских такса) ⁽²⁹⁾ једино конзуларне таксе, које губе на значењу услед укидања виза. Таксе на инострана друмска возила, као и накнаде за путеве, те порез на промет погонских средстава наплаћују се у динарима које су сопственици морали, у принципу, набавити у девизама.

Из савезног буџета се не виде приходи које је наплатио Уред за заштиту југословенске имовине у иностранству, чији су расходи исказани у посебној глави 13. раздела — Савезног секретаријата за финансије, те вероватно садрже и исплате разним корисницима, нити накнада Италије за поморски риболов у нашим водама, која се као приход федерације уноси у кредитни фонд Југословенске пољопривредне банке за давање инвестиционих кредита поморском рибарству, нити инострани зајмови за инвестиције: уколико их узајмљује сама федерација улазе у њена средства за инвестиције у привреди из којих се финансирају инвестције без обавеза враћања те из којих се враћају такви зајмови. Овим средствима припада и део повећаних прихода федерације од повећања стопа пореза на промет на алкохолна пића и дуван те царина (Закон — 5/67) у 1967. и 1968. г., из којих ће федерација отплаћивати иностране зајмове и кредите, према савезном буџету за 1967. г. — 170 милиона динара за отплату кредита за пољопривредне вишкове коришћених за финансирање савезног буџета у 1965. и 1966. г. Иностране инвестиционе зајмове знатним делом узајмљује Југословенска инвестициона банка, додуше често са гаранцијом федерације, те, дакле, из буџета нису видљиви. Иностране зајмове може узимати и Фонд федерације за кредитирање недовољно развијених подручја.

Иначе државне зајмове у иностранству може закључивати само федерација (чл. 26. Осн. закона о финансирању друштвено-политичких задница).

Из савезног буџета сада се више не виде преостале репарације, техничка и друга бесплатна помоћ, нпр. поклони разних држава за обнову Скопја, организације CARE за које треба платити одређене трошкове транспорта и расподеле (у девизама и динарима), техничка и сл. помоћ ОУН односно њених агенција и програма, нити износи који су одобравани раније Фонду за обнову из помоћи Унре, касније буџету у виду трипартитне помоћи САД, Велике Британије и Француске, те у најновије време највише од САД по споразуму о привредној сарадњи (1952) и северноамеричком закону о пољопривредним вишковима: ове су нам САД првобитно поклањале у целости, касније нудиле делимично у виду поклона, те делимично у виду зајма отплативог нешто у динарима нешто у доларима (2—4%), те коначно само још у виду кредита отплативог у доларима или другој конвертибилној валути. И у најновије време САД су нам одобра-

⁽²⁹⁾ В. барем Решење о годишњем програму за употребу средстава од такса за инострана друмска возила — Службени лист СФРЈ, 11/67.

вале динарска средства од противвредности која се воде на посебном рачуну код Народне банке (контрапарт средства) у виду нових зајмова за унапређење наше привреде или ребе и поклона, нпр. за обнову Скопја или издавање превода из америчке стручне књижевности. Ови облици зајмова и кредита заслужили би посебну обраду у погледу намена и услова.

Разни видови помоћи, нарочито из Програма за развој УН, условљени су доприношењем наше владе одговарајућег износа највише у виду покривања локалних динарских издатака, често износа у истој вредности (matching). Дата помоћ се често пружа у материјалу (машинама, справама), техничкој документацији и стручњацима. *Расходе* у савезном буџету у иностраним валутама није увек могуће тачно утврдити, откако у њему више немају посебног предрачуна у виду разделе поједине југословенске комисије и комитети за разне фондове и управе ОУН. Свој раздео има само још Савезни завод за међународну техничку сарадњу, док је Југословенска национална комисија за Унеско задржала барем своју буџетску главу, исто тако Регионални медитерански пројекат. Укупни износ девиза за потребе друштвено-политичких заједница, али и друштвених организација и грађанских правних лица одређен је, нпр., за 1967. г. (Одлука 52/67) на 330 милиона динара, и то како за потребе федерације тако и република. Износ за федерацију распоређен је још на неробна и робна плаћања, те резерву за непредвиђене и недовољно предвиђене потребе која износи 22,6%. Подробнији распоред препуштен је федерацији односно појединој републици. Иначе савезни буџет садржи само ставку од 54 милиона само за обавезе државе по иностраним зајмовима које су плативе делимично у динарима, као и за национализовану инострану имовину.

У расходе улазе нарочито разне чланарине међународним организацијама, допринос Уницефу, Техничкој помоћи и Специјалном фонду ОУН, део расхода Државног секретаријата за иностране послове (међу њима и за непривредне инвестиције), разне стипендије за иностранство, једним делом и расходи Савезног секретаријата за информације за информативно-пропагандну делатност коју међу исељеницима обавља Савет за питање исељеника. Неке расходе има свакако и Државни секретаријат за народну одбрану, што би се видело тек из његовог финансијског плана, слично из финансијских планова других органа управе, нпр. расходе за репартријацију наших грађана. Ставке расхода могу обухватати расходе искључиво у девизама или мешовите (нешто у домаћој нешто у иностраној валути) ⁽³⁰⁾.

Расходе у девизама могу имати и разни *заводи* (нпр. Савезни хидрометеоролошки завод, Савезни завод за статистику), *установе* основане од друштвено-политичких заједница различитог ступња, разни *фондови* друштвено-политичких заједница, али и *привредне резерве* федерације (нпр. за поплаву у Италији), као и Дирекција за исхрану односно сировине. Код неких од ових правних лица могу се појавити и приходи у девизама.

⁽³⁰⁾ И. Жувела: Међународни економски односи, Загреб 1966, стр. 117, дели расходе „ради заштите националних интереса“ на легалне и илегалне.

Надаље спомињемо заводе за социјално осигурање, који могу имати приходе у девизама у виду премија одређених осигураника запослених у иностранству код наших представништава и организација, али и расходе за здравствено осигурање и пензије. Њихови финансијски односи са иностранством зависе и од разних конвенција о социјалном осигурању (обезбеђењу) које, обично на бази реципроцитета, предвиђају узајамне обавезе и потраживања тих завода.

Важнију улогу одиграће и Бердапска речна управа, коју водимо заједно са Румунијом, и која наплаћује за одржавање своје имовине Бердапску таксу. Финансирање новог хидроенергетског и пловидбеног система Бердап у укупном износу од 394 милиона долара регулишу посебни уговори обеју држава у којима је Југославија преузела одговарајуће обавезе, те Одлуке (52/64, 47/66). Предвиђено је и закључивање иностраних кредита уговорених са Совјетским савезом и Румунијом (отплативог испорукама струје). Мада је у начелу договорено једнако учешће обеју држава, Румунија ће покрити и један део увећаних расхода за регулацију реке Мораве. Овај пример наводимо због могућности финансирања неког објекта од стране више држава. Спомињемо и питање финансирања разних заједничких комисија и других заједничких органа двеју или више држава, нарочито за решавање разних питања пограничног промета (погранични знакови, регулација река, изградња мостова скела и сл.). Обично свака држава покрива своје трошкове.

Бројни расходи се предвиђају и разним конвенцијама и споразумима о техничкој, али и научној и просветно-културној сарадњи, који садрже, обично на крају, и разне финансијске одредбе, нпр. о размени професора и студената, стипендијама, достављању пропагандног материјала.

До накнадног оптерећења буџета и средстава за инвестиције разних друштвено-политичких заједница може доћи и услед испуњења *гаранција* за случај неиспуњења обавезе главног дужника (нпр. у вези са ликвидацијом Енергијскокемијског комбината Велење). Тако федерација јамчи Међународној банци за обнову и развој (Светској банци) за то да ће железничка транспортна предузећа према потреби снабдети недостајућим им средствима за исплату предвиђених обавеза за реконструкцију пруга.

Међународни финансијски односи буџета, фондова, установа и привредних резерви, дакле, због своје разноврсности и бројнијих проблема заслужују посебну пажњу.

IV. — *Финансије Уједињених нација те других интернационалних међународних организација.* — Поверавање све већег броја значајних функција растућем броју интернационалних међудржавних владиних и невладиних организација („international governmental organizations” и „international non-governmental organizations”) покреће потребу њиховог финансирања, дакле прикупљања прихода у потребном опсегу и на одговарајући начин, руковање њима и рационално трошење, слично као у државним финансијама, мада недостаје правна могућност принудне наплате. Поред обавезних доприноса (котизација), појављују се и разни добровољни приходи, зависни и од добре воље и разумевања чланова, који своје добровољне доприносе каткада условљавају одговарајућим доприносима и

других чланова. Овде упозоравамо на декларацију о конверзији средстава ослобођених смањењем наоружања и њиховим коришћењем за мирољубиве потребе УН.

R. Szawlowski ⁽³¹⁾ ценио је број међувладиних организација на око 170 (по стању 1962/63!), док је невладиних било око 1.700. Данашњи бројеви су наравно већи. Организације се деле на билатералне и мултилатералне, на универзалне и регионалне, надаће на политичке, војне, привредне, техничке, научне, културне, као и на класичне управне савезе (нпр. Светски поштански савез), у којима се примећује у последње време, уместо ранијег система једногласности воље држава-чланица, гласање уз квалификовану већину од две трећине или чак изнад половине гласова као облик одређеног крњења суверености у корист преовлађујућег заједничког интереса, те супранационалне организације, које у одређеним случајевима послују самостално. И. Томшич ⁽³²⁾ дели међународне управне савезе по предметима или правним функцијама, те савезе без сопствених органа за које извршују споразуме учествујуће државе, док други савези имају своје органе.

Док се укупна буџетска маса предатних међувладиних организација (Szawlowski) ценила на свега око 10 милиона \$ (од тога Лига народа и Међународна организација рада 8,3 милиона), у 1963. г. само редовни буџети УН, њихових 9 специјализованих агенција, Међународне агенције за атомску енергију, Светске банке, Међународног монетарног фонда, Међународне агенције за развој и Међународне финансијске корпорације износили су око 224 милиона \$. Само редовни буџет ОУН за 1967/68. износи 141,6 милиона, Програм УН за развој исто тако 140 милиона. У 1963. г. само буџети организација „породице УН“ процењени су на 500 милиона. Додајући укупни буџет НАТО-а за 1963. г., од око 300—400 милиона, Szawlowski закључује да се укупна глобална буџетска маса свих данас (1963!) постојећих међувладиних организација креће вероватно око (или нешто изнад) 1,5 милијарде \$ (годишње). Потребна обрада најновијих, често врло тешко приступачних података, показала би још више бројеве ⁽³³⁾. Ова замашна сума заслужује и пажњу науке о финансијама, без обзира на значајне политичке, економске и социјалне циљеве свих организација те унапређивање њихових најразноврснијих делатности.

Мада је С. Colliard ⁽³⁴⁾ у расправи о међународним јавним финансијама посвећеној финансијском режиму међународних организација, првенствено њиховим буџетима и буџетским начелима, посумњао у могућност синтеза буџетског поступка (стр. 240), Szawlowski се латно овог у науци о финансијама доскора прилично занемареног задатка те је израдио нека заједничка начела буџетског материјалног права и поступка, спомињући, поред неких заједничких црта, и бројне разлике зависне често од облика организације, њене величине те врсте задатака. Док

(31) Handbuch der Finanzwissenschaft, 4. св., Tübingen 1965, стр. 313 сл.

(32) Међдржавно право, Љубљана 1949, стр. 87.

(33) Осим тога, процењују се доприноси наведених организација без лукративног циља у 1967. г. у виду помоћи државама у развоју на преко 750 милиона (Observateur de l'OCDE, окт. 1967, стр. 38).

(34) Revue de science financière, 1958.

већина организација покрива претежни део расхода доприносима, друге покривају барем део расхода наплаћивањем такса за своје услуге, те чак Мадридска унија враћа део евентуалног вишка пословања државама-чланицама, док остале организације додељују вишкове својим резервама (нпр. фонду обртних средстава ОУН) или их преносе у наредну годину. Уосталом, не би требало занемарити ни буџет наведених организација, мада не улазе у јавне финансије, јер ипак врше бројне послове од општег интереса и за читав свет, те пружају и разне облике економске, техничке и друге помоћи: осим тога, знатан део њихових прихода притиче из разних буџета заинтересованих држава.

Укратко можемо констатовати да финансије међународних организација одражавају готово исте проблеме који су познати и у националном буџетском систему и праву, али познају и неке додатне, захваљујући међународности тих организација, нарочито у погледу одређивања и наплаћивања доприноса. Принудна наплата је готово онемогућена, али санкције показују, поред мањег или већег броја прописаних опомена, искључивање дужног члана или барем систирање одређених чланских права, нпр., по чувеном чл. 19. Повеље УН права гласања које, из политичких разлога, допушта одређена одступања како се не би ослабила ефикасност рада или чак угрозила свеобухватност одређене организације.

С друге стране, непризнавање или барем неиспуњавање односно одуговлачење материјалних обавеза од стране чланова^(34а) може проузрочити и озбиљније финансијске кризе, дефиците, одлагање доспелих исплата те потребу задуживања, што се све досад испољило и у УН које су смеле издати до 200 милиона \$ обвезница. Поред тога, обавезе такве организације могу се покрити додатним, више-мање добровољним приходима, те се апелира на моралну обавезу држава-чланица да обезбеде опстанак организације или прошире њену делатност, нарочито у корист разних специјалних програма појединих специјализованих агенција УН или Програма за развој УН у виду разних облика помоћи државама-чланицама у развоју.

У финансијама УН разликујемо редовни (регуларни) буџет и ван-буџетске расходе покривене углавном добровољним доприносима, док се код специјализованих агенција појављују понегде поред редовних буџета и оперативни. УН задовољавају неке своје значајне функције и помоћу нарочитих фондова. После спајања Специјалног фонда намењеног првенствено финансирању прединвестиционих пројеката са Проширеним програмом техничке помоћи у Програм УН за развој, још увек се одлаже са почетком рада већ давно у принципу прихваћеног Специјалног фонда УН за капитални развој (SUNFED) због неразумевања неких већих држава-чланица за овај вид мултилатералне (уместо мање пожељне билатералне) помоћи. Према најновнијим подацима за 657 пројеката Програма за развој утрошено је 1.565 милиона \$, од чега су УН дале 644,5 милиона или близу 40%, док су владе допринеле остатак, претежно у виду локал-

(34а) Нпр. посебних доприноса за издржавање наоружаних снага УН у Конгу и Кипру те чак редовних доприноса.

них расхода. Занимљиви су и подаци о програмима рада ⁽³⁵⁾ и буџетима разних других специјализованих агенција којима сада треба прибројити и UNCTAD (Конференција УН за трговину и развој) те UNIDO (Организацију УН за индустријски развој). Међу новим фондовима наводимо и Фонд УН за помоћ жртвама апартхејда и Старатељски фонд за демографску активност.

За састављање, доношење, извршавање, контролу буџета и закључни рачун ОУН важе посебна начела. У буџетском процесу сарађују органи за састављање (Саветодавни одбор за административна и буџетска питања), доношење (Генерална скупштина већином од две трећине; Скупштина може дати препоруке за буџете специјализованих агенција), извршавање (Комитета за доприносе и Генерални секретар, који има и право одређивања привременог финансирања и вирмана), контролу (Одбора рачуноиспитача) те доношење завршног рачуна (Генерална скупштина).

Уколико нису довољни други извори прихода (нпр. таксе за услуге, код УН продаја марака, улазница, службенички порез, поклони чак од приватних лица и фондација), код расподеле доприноса постоје слични проблеми као код наплате дажбина, нарочито у федеративним државама. Ретко се наплаћују доприноси у једнаким фиксним износима, већ се на различите начине одређују према платежној способности државе, идући од првобитно једноставнијих начина „разрезивања“ ка све усавршенијим. Тако Светски поштански савез распоређује државе (према њиховом избору!) у 7 разреда (1, 3, 5, 10, 15, 20 или 25 јединица), те свака држава сама бирањем разреда одређује свој удео у целокупним трошковима који се деле према укупном броју свих јединица. Друго несавршено мерило би могла бити површина или број становништва који би теже оптерећивао сиромашније земље. Као најправедније мерило сматра се национални доходак по глави становништва, али уз одбитак минимума егзистенције. ОУН води рачуна и о штетама проузроченим ратом, о платно-билансном положају, о потешкоћама младих држава. Уједно је могуће одредити и максимални удео поједине државе у укупним трошковима или највиши фиксни износ, мада би односна држава морала по општим мерилима плаћати виши допринос. Занимљива би била подробнија обрада разних система за одређивање система доприноса.

Супранационалну дажбину примећујемо засада само у Европској заједници за угаљ и челик. (Монтанској унији) која може расписивати и зајмове у виду разреза (Umlage) — редовног и посебног. У Европској економској заједници наступиће, слично као у другим царинским унијама, проблем органа за наплату царина по заједничкој спољној царинској тарифи и проблем расподеле те царине, уколико царине премаше укупне трошкове Заједнице. У привредним интеграцијама се већ истиче проблем финансијског изравнавања у корист слабијих чланица.

Као дажбину не можемо сматрати обавезу развијених земаља да доприносе барем 1% националног дохотка за помоћ земљама у развоју,

(35) Нпр. Светског програма исхране (ФАО) који за три године предвиђа 209 милиона.

јер за сада нема средстава принуде за одвајање тог сразмерно незнатног износа.

Посебан проблем представља и одређивање висине и уплате разних држава на рачун главнице међународних финансијских институција, које се могу делимично одредити и у националној валути (нпр. 90% за II групу IDA-е).

V. — *Међународно фискално (дажбинско) право* (заједно са извозним премијама и враћањем дажбина при извозу). — А. Мада се у науци највише говори о међународном пореском праву, овај је појам преузак, јер треба проучавати и доприносе и таксе заједно са парафискалним дажбинама. Због тога је правилнији појам фискалног дажбинског права ⁽³⁶⁾. Удина под тиме подразумева „систематизацију комплекса међународних норми које се односе, мада барем посредно, на дажбинску материју”. Као што смо већ рекли, Isayeva дефиниција међународног финансијског права је преуска, јер заправо садржи само међународно дажбинско право, те по М. Ханжековићу ⁽³⁷⁾ „садржи само прописе који се односе на опорезивање домаћих и иноземних физичких и правних особа те на избјегавање двоструког опорезивања”, што је баш садржај међународног дажбинског права.

J. Drachovský ⁽³⁸⁾ дели међународно финансијско право на мирнодопско и ратно. Мирнодопско решава а) питања у вези са применом финансијске власти од стране више држава према истом обвезнику (што је заправо исто као према истом пореском предмету), б) финансијско-правно посезање више држава у исти склоп чињеница, в) међународно регулисање пореза и јавних дажбина те покривање међународних расхода. Под а) разматра разлоге подвргавања истог обвезника финансијској власти више држава, које треба спречавати по принципу равномерности и праведности, те очувања пореског извора ограничавањем безобзирних аутономних одредаба према домаћим обвезницима и предметима, како не би дошло до пореског бекства, применом начела реципроцитета према иностранству, те начела међународне куртоазije према поглаварима државе и њеним представницима. Након тога обрађује конвенционалне и аутономне одредбе у циљу спречавања двоструког опорезивања у области непосредних и посредних пореза те такса, међународне односе према комуналним дажбинама за које „по правилу не постоје специјални уговорни прописи” (мада се данас у уговорима појављују често и такве одредбе), те уговорне одредбе које настоје да а) обезбеде у погледу јавних дажбина странцима који борава на државној територији исти третман као домаћим лицима, б) штите јавни интерес узајамним одобравањем ослобођења (нпр. царински искључци), те в) олакшавају примену финансијских прописа управном унификацијом територија са различитом државном припадношћу.

(36) Код Г. Липерта у цит. књизи наслов VII одељка: Internationales Abgaberecht, код М. Удине: Il diritto internazionale tributario у наслову књиге, Падова 1949.

(37) Финансијско право, његов садржај и мјесто у систему права, *Финансије*, 1954, стр. 13. Аутор сам касније ову расправу цитира као „Међународно финансијско право”.

(38) Mezinárodní finančníctví Praha 1923, стр. 27—110.

Финансијскоправно посезање више држава обухваћа олакшице у области а) путовања и пресељавања; б) саобраћаја разних видова, нарочито пак транзита, те в) правну помоћ у финансијском поступку.

У оквиру међународног регулисања дажбина спомиње рефлекс међународних пореских односа на аутономне одредбе или у смислу реципроцитета (формалног или материјалног), с обзиром на околност да одређени терет погађа у иностранству нашег обвезника или га не погађа; надаље наводи одредбе којима су одређене норме или границе одређеном начину финансијског оптерећења.

У оквиру међународног финансијског ратног права проучава нарочито финансијскоправна питања а) на окупираној непријатељској територији заједно са ратним пленом, те б) на територији издвојеној из раније државне заједнице.

Удина проучава нарочито: I Ограничавање дажбинске власти држава уопште, II Територијалну примену дажбинске власти, III Међународна ограничења територијалног извршавања дажбинске власти, и то личне, предметне и месне границе ⁽³⁹⁾. Стварна ограничења дели на а) ограничења независна од конкурентског извршавања друге дажбинске власти (слобода транзита, колективни уговори о разним гранама саобраћаја и поједностављењу царинских формалности), регулисање размене билатералним трговинским и царинским уговорима, трајне или пролазне односе на основу интеграције заједно са финансијском контролом, б) ограничења у вези са извршавањем иностране дажбинске власти (двоструко опорезивање). У оквиру месних граница наводи међународне воде, пограничне зоне и колонијалне територије. IV У оквиру манифестација дажбинске власти ван територије спомиње а) извршавање те власти уместо локалне државе (*in sostituzione*): неједнаке царинске уније и царински прикључци, протекторати, закупци, ратна окупација; б) извршавање сопствене дажбинске власти једне државе на територији друге поред локалне: слободне зоне и друге лучке царинске олакшице, конзуларне таксе, плате државних службеника, ратна окупација те в) извршавање те власти у простору који не припада другој држави: ничија земља, високо море и надваздушни простор, територије под мандатом или старатељством; ми додајемо још питање епиконтиненталног појаса регулсаног Конвенцијом о континенталном слоју (Женева 1958). V глава посвећена је међународној сарадњи у области дажбина, тј. заједничком извршавању дажбинске власти од стране више држава и царинске уније у ужем смислу, уреди међународних управних унија, кондоминији, међународне речне комисије, надаље међународна дажбинска помоћ и координација конкурентских државних дажбинских власти.

Липерт обрађује у III одељку заједничка начела финансијског права (територијална власт, право државне припадности, једнакост права, узајамност, највеће повлашћење, привилеговани положај), у IV финансијску власт (њена проширења и ограничења, међународне реке, унутрашње морске воде, међународна језера и канале, ваздушни простор, финансијску власт на окупираној територији за време рата и иза њега, те разграни-

(39) Разграничење је потребно и у погледу времена!

чење финансијске власти код територијалних промена), у V одељку уговорно право (међу њиховим врстама наводи и уговоре о дажбинском праву и царинама) те о правној помоћи, проучавајући нарочито уговорне одредбе. VI одељак разматра дажбинске заједнице, VII међународно дажбинско право: А) опште одредбе, Б) поједине дажбинске гране (наиме царинско право, пловидбене дажбине, монополско право, лутријски регал, унутрашње дажбине, прелазне дажбине (унутрашње царине и дажбине за изравнавање стопа трошарине и пореза на промет), враћање пореза при извозу и извозне премије, пореско право, извозне дажбине и ратне порезе заједно са ратном одштетом те чак репарације). Опширни VIII одељак проучава међународно двоструко опорезивање, IX пак финансијско пословање у сложеним државама, нарочито реалним унијама ⁽⁴⁰⁾, федерацијама, колонијама, те заједничко финансирање на основу државних уговора, где се обрађује и руска помоћ Црној Гори. Посебан (XVI) одељак разматра финансијскоправно регулисање саобраћаја заједно са граничним, XVII, остваривање права.

Садржај ове опсежне књиге смо навели да бисмо приказали веома опширну проблематику међународног дажбинског права као најопсежнијег и најкомпликованијег дела међународног финансијског права.

Б. Ми бисмо рашчланили предмет по следећем систему: I *Дажбинска власт у односима са иностранством и њено разграничење*. Питање држављанства, пребивалишта, седишта, положај имовине и делатности. II *Дажбинско право иностранца*. Национални или повлашћени третман (најповољнији могући или по клаузули највећег повлашћења) или тежи третман, питање реципроцитета. Ослобођење од плаћања неких дажбина (порез на самце, војница, ванредни ратни порези, једнократни порези на имовину, принудни зајмови (слични порезима барем у погледу утврђивања основице). Посебне дажбине странаца (нпр. дажбине на лични доходак из радног односа, порез на добит и третирање иностраног капитала, допринос из личног дохотка од интелектуалних услуга страних стручњака ⁽⁴¹⁾, посебан царински поступак (Упутство—18/67), бензински бонуси, туристи). III *Аутономно и уговорно регулисање дажбина*, нарочито помоћу билатералних уговора и мултилатералних конвенција које регулишу све већи број области од међународног интереса. IV *Уговори у циљу олакшања међународних односа* — конзуларни, заједно са конвенцијама о царинским и дипломатским односима и ослобођењима за ОУН, њене агенције и друге међудржавне органе (речне и сличне комисије, комисије за разграничење и регулисање граничних сукоба), конвенције о настањивању, трговински уговори, трговински споразуми, нарочито уколико се односе на пословање и опорезивање иностраних лица и предузећа (у првом реду саобраћајних), о слободном кретању робе, капитала ⁽⁴²⁾, радне снаге, техничког знања, те царине привремено ослобођени увоз опреме за извођење монтажних и сличних радова (према споразумима о техничкој помоћи). V *Начела за опорезивање разних облика прихода*,

(40) И финансијску нагодбу између Аустрије и Угарске те између Угарске и Хрватске и Славоније.

(41) Према новели Осн. зак. о доприносима и порезима грађана (31/67).

(42) Code de la libéralisation des mouvements des capitaux, израбен у оквиру ОЕЦД.

доходка, имовине, укључујући наследства и дарове и промета, за наплату царина ⁽⁴³⁾ и трошарина, пореза на пораст (вредности) имовине (capital gains — добит на капиталу), те такса или сличних пореза на главницу капиталских друштава и на издавање хартија од вредности. Расподела надлежности за обрачунавање и наплату дажбина са међународним елементима. VI *Двоструко опорезивање* као важна правна, економска ⁽⁴⁴⁾ и финансијска појава те сметња међународне трговине као и кретања капитала и радне снаге и, већином, кршење основних начела заслужује најширу обраду. За разлику од разних иначе познатих поједностављених дефиниција, које су дуго наводиле као узрок таквог опорезивања различите прописе учествујућих држава, узрок може бити баш у једнакости прописа: две државе опорезују све приходе стечене на сопственој територији по територијалном принципу, те укупне приходе — доходак који стичу ма где било лица са дужином настаном на њезиној територији (физичка лица без обзира на држављанство, правна лица са седиштем, судском регистрацијом или водством управе на њеној територији). Још тежи је случај ако нека држава (по некада важећем персоналном принципу) опорезује (САД) све приходе својих држављана из целог света без обзира на пребивалиште, а поред тога све приходе стечене на сопственој територији.

Иначе прихваћамо дефиницију М. Ханжековића ⁽⁴⁵⁾ која води рачуна и о економском моменту: „двоструко опорезивање настаје, када двије порезне власти истог ранга опорезују за исто временско раздобље исти порезни објект или субјект истим или сличним порезом тако да је он опорезован теже него да га је опорезовала само једна од тих порезних власти.”

1. *Разлози појављивања двоструког опорезивања*: А) код *непосредних пореза*: 1) обавеза доприношења расходима земље која је створила услове (инфраструктуру) за привредну делатност која одбацује приходе (земља извора) и земље пребивалишта правног или физичког лица (принцип пребивалишта) у којој се ти приходи троше (одредишна земља) ⁽⁴⁶⁾. 2) различите дефиниције основних дажбинских елемената: дажбински обвезник (према држављанству, пребивалишту, месту боравка, пословном седишту); дажбински предмет према положају (некретнине, заједно с хипотекарним зајмовима, покретнине, имовина као основ привредне делатности, обављање привредне делатности из домаће земље у иностранству и обрнуто); стицање прихода из иностранства односно исплата при-

(43) Овде би требало посебно обрадити царине према ГАТТ-у у који се укључују постепено и социјалистичке земље те земље у развоју, услед чега је почео водити рачуна и о одобравању царинских олакшица земљама у развоју без реципроцитета уношењем посебног IV дела у Споразум. Стога су могле Југославија, УАР и Индија у 1967. г. склопити уговор о узајамним царинским преференцијалима за око 300 производа.

(44) Економско значење је истакао већ А. Garelli у свом фундаменталном раду о међународном дажбинском праву: *Il diritto internazionale tributario*, 1899. На жалост, написао је само општи део.

(45) Унилатералне мјере за избегавање двоструког опорезивања, *Финансије*, 1967, стр. 245—262.

(46) О сукобу ових принципа F. Bower: *Steuerprobleme und die Entwicklung der internationalen Wirtschaftsbeziehungen*, Амстердам 1966, с. 12/13.

хода у иностранству; 3) Најчешћи облици двоструког опорезивања: А. Ј. Бан ден Темпел наводи ⁽⁴⁷⁾ три категорије двоструког опорезивања због употребе принципа извора и пребивалишта: а) ограничена пореска обавеза у земљи извора и пребивалишта у другој земљи; б) ограничена пореска обавеза у обема земљама; в) пребивалиште у обема земљама. Ограничена пореска обавеза захваћа само приходе (имовину) странца у земљи извора, док неограничена обавеза у земљи пребивалишта захваћа, у начелу, све приходе било откуд притицали, што омогућује прогресивно захваћање целокупне дажбинске способности субјекта. 4) Дажбине, код којих се највише појављује двоструко опорезивање.

Б) код *посредних пореза* (порез на промет, царине, трошарине).

В) код *такса*.

2. *Мере за избегавање међународног двоструког опорезивања.* У циљу уклањања непожељних последица двоструког опорезивања, које би могло чак потпуно исцрпити порески извор и онемогућити међународну трговину (у горњем широком смислу — економски мотив) и створити неједнаке услове привређивања те неједнакост субјеката пред законом, постављају се, углавном, две могућности које државе прихватају и у свом интересу и у интересу својих грађана и предузећа те добрих суседских односа: 1) унилатералне мере; 2) билатералне конвенције, али, постоји и 3) могућност склапања мултилатералних конвенција, које већ у принципу додељују право опорезивања једној држави, што не искључује и склапање билатералног уговора између две државе које желе одобрити саговорачу, наравно уз реципроцитет, опсежније олакшице ⁽⁴⁸⁾. Још даље могу ићи земље у саставу поједине економске интеграције у циљу хармонизације дажбинских система све до изједначавања дажбинских стопа.

1) Ханжековић ⁽⁴⁹⁾ наводи три *система унилатералних мера* (у теорији и пракси): а) систем урачунавања у иноземству плаћеног пореза у порезну обавезу у земљи; б) систем снижења пореских стопа на приход односно доходак остварен у иноземству те в) систем изузимања од опорезивања. Њему даје предност Fr. Bower ⁽⁵⁰⁾ у виду опорезивања на извору расподелом појединих врста прихода у корист појединих држава, дакле, нарочито држава у развоју, које би по начелу урачунавања изгубиле у корист развијених држава значајне државне приходе те би морале чак сносити поскупљења услова примљених зајмова када би ослободиле свог пореза камате или дивиденде иностраног капитала, јер држава—веровник од пореске обавезе свог грађанина (предузећа) не би одбила („кредитирала“) ослобођени неплаћени порез, осим ако би дозволила урачунавање фиктивног пореза („tax sparing“) ⁽⁵¹⁾. Унилатерално би могла барем привремено ослободити приходе из иностранства све до њиховог уношења у

⁽⁴⁷⁾ Beseitigung der Doppelbesteuerung, Амстердам 1967, стр. 32.

⁽⁴⁸⁾ Нпр. Конвенција о међународном цивилном ваздухопловству. Конвенција о олакшицама у међународном поморском саобраћају (Лондон 1965) проглашала неке одребе као обавезне, друге само као препоруке.

⁽⁴⁹⁾ Унилатералне мере... стр. 247.

⁽⁵⁰⁾ L. с. стр. 31—33.

⁽⁵¹⁾ О. А. Т. Peacock (Observateur de L'OCDE, n° 29, 1967, стр. 28) се заузима за међународни споразум о опорезивању добити иностраних предузећа, нарочито у земљама у развоју.

земљу (спреченог нпр. девизним прописима), док траје реинвестиција за коју се често дају одређене олакшице (сада и у Југославији).

Ханжековић⁽⁵²⁾ обрађује примену тих система у разним земљама, надаље посебне системе за унилатерално избегавање, тј. мало излашно одбијање пореза плаћеног у иностранству од домаће пореске основице (Аустрија), те факултативно снижење (Израел) домаће пореске стопе за приходе из иностранства и обавезну олакшицу за иностране приходе који се додају основици — у укупном дохотку, али се заправо примењује на домаћи део дохотка стопа која одговара целокупном дохотку⁽⁵³⁾, док инострани део дохотка остаје неопорезован домаћим порезом.

Коначно наводи Француску, Италију и социјалистичке земље (заједно с Југославијом) које по начелу територијалности опорезују само доходак односно добит остварену на њиховом подручју. На крају додаје унилатералне мере Југославије за избегавање двоструког опорезивања по начелима територијалитета и реципроцитета. После излагања о ранијим строжим начелима нашег законодавства образлаже начела Осн. закона о доприносима и порезима грађана, питање пореза на промет приликом извоза заједно са повраћајем дела плаћених друштвених прихода те питање пореза на наслеђе и поклон.

2) „Билатералне конвенције за избегавање међународног двоструког опорезивања” обрадио је Ханжековић опширно⁽⁵⁴⁾, наводећи три могућа случаја таквог опорезивања (515), у оквиру историјског развоја мера за његово сузбијање, моделе конвенције Лиге народа, моделе конвенције у Мексику (1943) и Лондону (1946), у којима је било најтеже разграничење надлежности за наплаћивање разних пореза, нарочито на течевинску делатност (и помоћу дефиниције сталног седишта и погона), на камату дугова и дивиденде (сукоб земаља дужника и веровника). Ове „узорне” конвенције олакшале би двома заинтересованим државама склапање конвенције, слично нацрт конвенције (Draft Convention) израђен 1963 .г. у оквиру ОЕЦД након дуготрајног рада око израде дефиниција појединих најважнијих појмова које су се могле примењивати у новијим узајамним конвенцијама држава чланица ОЕЦД, али у њиховим односима са трећим државама, коначно и у њиховом националном пореском законодавству. Конвенција предвиђа⁽⁵⁵⁾ само два паралелна метода за избегавање двоструког опорезивања дохотка и имовине: 1. метод изузимања од опорезивања (Exemptionsmethode, Exemption Method, méthode d'exemption) и 2. метод урачунавања у иностранству плаћеног пореза (Anrechnungsmethode, Credit Method, méthode de déduction).

И у оквиру британског комонвелта закључен је мултилатерални модел фискалне конвенције заједно с коментаром⁽⁵⁶⁾ уз неке одредбе. Док овај модел садржи у погледу узајамне административне помоћи само

(52) Л. с. стр. 247—259.

(53) Систем урачунавања иностраног дохотка са резервом (оградом) прогресије („Progressionsvorbehalt”) који се појављује и у другим законодавствима.

(54) *Финансије*, 1967, стр. 513—534.

(55) O. Bühler: *Prinzipien des Internationalen Steuerrechts*, Амстердам 1964, стр. 50—64.

(56) *Commonwealth Tax Agreement*, в. *Bulletin for International Fiscal Documentation*, 1964, стр. 409—427.

обавезу међусобних информација у пореском поступку, Пројект конвенције о избегавању двоструког опорезивања и утврђивању правила за узајамну административну помоћ у материји пореза између франкофонских земаља Црне Африке ⁽⁵⁷⁾ садржи много шире одредбе о узајамној помоћи.

На крају Ханжековић разматра три *предратне југословенске конвенције* за избегавање двоструког опорезивања, наиме с Маџарском и Румунијом за непосредне порезе, те са Чехословачком за наследне таксе, чија је важност због промене друштвено-економског уређења делимично спорна мада их нико није отказао. Овим конвенцијама треба дати најновији само парцијални споразум са Норвешком о (реципрочном) избегавању двоструког опорезивања предузећа која се баве поморским и ваздухопловним саобраћајем (МбУг—5/67), који обухвата све порезе на приходе, добит и покретну имовину. Сличан споразум с другим називом склопили смо са Швајцарском (МбУг—11/65).

Већа сарадња Југославије у међународној трговини, наша учешћа у иностранству, као и инострана у нашим предузећима изискиваће у најмању руку познавање унилатералних прописа других држава у погледу њиховог опорезивања, а можда и закључивање сличних споразума, нпр. о опорезивању наших радника тамошњим службеничким порезом те порезом на доходак и за разне дохотке из Југославије, уколико ће за раднике са дужином боравком наступити неограничена пореска обавеза у земљи запошљавања и борава. Овамо улази и опорезивање наших радника настањених у нашем и запослених у суседном иностраном пограничном појасу.

Питање *пореских повластица у корист земаља у развоју* делимично смо већ споменули у вези са ГАТТ-ом те са урачунавањем пореза наплаћених у земљама у развоју, нарочито урачунавањем потпуно или делимично ослобођених пореза на приходе стечене у тим земљама које тим пореским привилегијама настоје привући инострани капитал уз повољније услове. Још више значи за те земље порески третман земље извознице капитала пореклом из те земље те прихода од права индустријске и литерарне својине. Индустријске земље, наиме, све више настоје да по начелу опорезивања обвезника према пребивалишту (седишту) опорезују својим порезом његове приходе из иностранства, док државе у развоју у свом оправданом интересу заговарају принцип опорезивања на извору, нарочито ако се врши наплата пореза обуставом приликом исплате камате, дивиденде и прихода од ауторских права и индустријске својине. Неке развијене земље већ познају неке олакшице у корист земаља у развоју (нпр. у виду одлагања опорезивања прихода из тих земаља док се стварно не унесу у земљу) у погледу извоза капитала у те земље ⁽⁵⁸⁾, док извоз капитала у друге земље опорезују посебним порезом на изједначење каматне стопе (САД). Споменуће олакшице могу бити и аутономне или произилазе из двостраних конвенција.

(57) L. c. 1967, Supplément уз бр. 1.

(58) Dan Throop Smith: *Steuergesetzgebung in Kapitalasusfuhrländern zur Investitionsförderung in Entwicklungsländern*, Amsterdam 1966.

Двоструку наплату *доприноса за социјално осигурање* на терет радника запослених у иностранству могу спречити конвенције о социјалном осигурању (соц. обезбеђењу) које таквим радницима обезбеђују коришћење права из тог осигурања како у иностранству тако и после повратка у домовину. На овом месту наводимо и *Code européen de sécurité sociale*, на снази од 17. II 1963.

Питање двоструког *опорезивања посредним порезима* решено је код *царина* међународним ослобођењем транзита, док извозну царину јелне земље нећемо истоветити са увозном царином земље увознице на исту робу. Пошто би иначе висока извозна и висока увозна царина двеју држава на исту робу могла проузрочити застој у међусобној трговини, могло би доћи до узајамних преговора или аутономног снижења стопа.

Бројне олакшице се појављују код наплаћивања царина, нарочито у виду привременог ослобођења (комбинованог са полагањем царинске гаранције) које се односе на оплемењивање (активно и пасивно), царинска складишта, слободне царинске зоне, консигнациона складишта, сајамски промет, увоз аутомобила туриста, камiona, трговачких узорака, оруђа за монтажу итд., као и у виду враћања царине наплаћене код увоза за увезени репродукциони материјал и делове за уграђивање који су били употребљени за производњу извозних производа (*draw-back*, наша Наредба—32/66, ИД—8/67), која би због претеране висине могла значити прикривену извозну субвенцију.

У области *пореза на промет* могло би се појавити двоструко опорезивање ако би га наплаћивале држава извозница и увозница. ^(58a) Питање је наводно у пракси решено начелом да држава ослобађа пореза извоз (непосредни, каткада и посредни препуштајући његову наплату земљи намене—потрошача. Двоструко опорезивање би могло наступити уколико држава извозница не би, по уобичајеној пракси, извознику вратила читав порез плаћен у ранијим фазама привредног процеса, нарочито код општег (каскадног) пореза, већ само један део који би, дакле, теретио извозника. Уколико би враћени били већи од стварног, радило би се о прикривеној извозној субвенцији, што и ГАТТ прогони као запреку солидне међународне трговине, јер изопачава услове трговања и може довести до наплате компензаторне дажбине до износа субвенције као негативног ⁽⁵⁹⁾ пореза.

Двоструко опорезивање могло би наступити и услед неједнаке дефиниције настанка пореске обавезе, зависно нарочито од тога које се место и тренутак сматра меродавним за закључење правног посла, те да ли пореска обавеза настаје тек испоруком робе. Земља купца наплаћује при увозу често, поред редовне пореске стопе, и порез за изједначење (најчешће код општег-каскадног, али и код једнократног пореза на производњу), како би наплатила порез који је већ сносио исти домаћи производ у ранијим фазама производног процеса. Уколико је стопа овог пореза виша од стварне, иначе тешко одредиве висине, наступа двоструко

^(58a) И због тога су југословенског пореза на промет ослобођене накнаде за услуге извршене у иностранству.

⁽⁵⁹⁾ Чл. 26. Царинског закона, Уредба — 33/67.

опорезивање које ће сносити инострани купац поскупљењем производа, а можда извозник постизањем ниже цене, зависно од еластичитета понуде и тражње.

У области *трошарина* појављују се слични, често лакши проблеми, уколико се ради о опорезивању коначног производа, док је решење теже уколико је већ била опорезована сировина или полүфабрикат (шећер прерађен у чоколаду).

Код *такса* може се појавити двоструко оптерећење зависно од разлога за настанак таксене обавезе, нарочито код такса на исправе и „таксе“ на правне (имовинскоправне) послове, зависно од места закључивања, положаја заложеног предмета, боравишта сауговорача, уношења исправе у земљу у циљу циркулације (меница) или употребе пред властима све до фазе принудне наплате. Уколико се у оваквим и сличним случајевима не наплати још друга такса, захтева се каткада барем нека нижа допунска (паушална) такса, нпр. за инострану меницу. Обично се та питања решавају аутономним прописима, али и конзуларним конвенцијама, нпр. о ослобођењу таксе исправа издатих или оверених од конзулата друге државе. Одредбе о таксама се налазе и у трговинским уговорима у виду клаузуле најповлашћеније нације или чак националног третмана код наплате такса за коришћење лука и аеродрома.

Питања *регионалних и општинских такса* решавана су често, за разлику од раније праксе и тврђења теорије, и међународним билатералним и мултилатералним конвенцијама (нпр. о повластицама ОУН, конзуларним и дипломатским привилегијама) или, нпр., уговорима о зајмовима закљученим са Светском банком, где се изричито наводи да су одређени приходи (нпр. камате зајмова) ослобођени свих садашњих и будућих дажбина, ма ко их наплаћивао. Међународни уговори објављени у МбУГ. су, дакле, обавезни и за уже друштвено-политичке заједнице.

Правна помоћ у дажбинским стварима и мере против бекства капитала су тек новија појава, јер се раније тој помоћи није приписивао неки јавни интерес⁽⁶⁰⁾. Међутим, државе долазе све више до уверења да је узајамна сарадња њихових пореских управних органа у њиховом интересу, јер обезбеђује правилно обрачунавање дажбина, нпр. утврђивање пореске основице⁽⁶¹⁾ предузећима која послују у двема државама, нарочито ако треба постигнути приход (добит) делити на основу књиговодства односно одређених кључева (добит, промет, уложени капитал, укупне плате, примљене премије осигуравајућих друштава), или ако треба у иностранству наплаћени (или чак опроштени) порез одбити од домаћег пореза или барем пореске основице. У те сврхе су често потребна узајамна обавештења. Још теже је питање наплате дажбина једне државе у другој, која се допушта тек у најновије време али је у узајамном интересу обеју држава, мада уз извесна ограничења. Често је потребан и поступак споразумевања путем комисија или арбитраже између две заинтересоване државе у појединим пореским предметима. Већ неколико пута је покренуто питање оснивања посебног међународног финансијског суда или повера-

(60) Drachovský, l. c. стр. 52.

(61) Због различитог третирања амортизације трошкова који се могу одбити.

вања оваквих случајева међународним судовима односно Сталном арбитражном суду у Хагу ⁽⁶²⁾.

Всћ поменута Конвенција франкофонских држава Африке жели обезбедити правилан разрез и наплату пореза на доходак, наслеђе, регистарских и других такса, те чак репресију пореских дефродација. Наплата ужива чак иста обезбеђења и привилегије које важе у захтевајућој земљи, те обухваћа чак доплату због доцње, затезне камате и трошкова, па и обезбеђење још недоспелих дажбина ако је уложена жалба, али не спомиње казне које се само изузетно појављују у разним билатералним конвенцијама о помоћи у пореском поступку.

Обезбеђење недоспелих доприноса и пореза грађана (по нашим прописима), могло би захватити и случај исељења домаћег или страног лица.

Борба против бекства капитала, нарочито у тзв. пореске оазе, те изигравања конвенција за избегавање двоструког опорезивања постаје интернационалан проблем. Државе га могу решавати и унилатерално, нпр. САД и Швајцарска која је у ту сврху увела посебне прописе, како конвенције не би омогућиле пореско ослобођење одређених прихода и имовине (негативни сукоб надлежности у пореским стварима), или барем смањење пореза испод нормалне висине. Неке државе уводе и посебан порез против бекства капитала (немачка Reichsfluchtsteuer), док се од лица која намеравају оставити земљу захтева исплата свих дугованих дажбина доприноса, пореза и других обавеза према друштвено-политичким заједницама, државним органима те чак радним или другим организацијама ⁽⁶³⁾. Индија захтева од странаца при напуштању земље посебан tax clearing certificate (уверење о „рашчишћавању“ пореза), док су у историји наплаћивани посебни порези на имовину странаца приликом напуштања земље.

Првобитно су се одредбе о узајамној помоћи односиле првенствено на царине, те су у ту сврху склапани тзв. царински картели, у најповије време конвенције о узајамној сарадњи у царинском поступку које често предвиђају и заједничке пограничне станице где царински орган суседне државе наплаћује царину према својим прописима, укључујући принудну наплату царине и других дажбина те чак казне, а понегде се допушта и гоњење нарушилаца царинских прописа на територији друге државе како би се спречило кријумчарење, а можда и кршење девизних прописа ⁽⁶⁴⁾.

Неке одредбе о наплаћивању пореза на наслеђа, о ослобођењу од акторских кауција и такса (од лица слабог имовног стања) налазе се и у неким конвенцијама о правном саобраћају у грађанским и кривичним стварима ⁽⁶⁵⁾.

(62) Тако су већ Србија и Аустрија познавале царински арбитражни суд за спорове у вези са српским порезом на обрт, док спорови у вези Југословенске слободне зоне у Солуну спадају пред Међународни суд правде.

(63) Чл. 16. Зак. о путним исправама југословенских грађана, ИД—19/67.

(64) Већ поменути југословенско-мађарски споразум.

(65) Нпр. у таквом Уговору са НДР (МбУг. 1/67).

Извозне субвенције и повраћај дажбина код извоза већ смо споменули у оквиру разматрања о порезу на промет.

Интернационалну сарадњу постигћу, поред разних конвенција, и интеграционе тежње у светској привреди, које имају за предмет и прилагођавање те чак изједначавање прописа о разним дажбинама све до приближавања или чак изједначавања дажбинских стопа.

VI. — *Финансијска питања у мировним уговорима.* — Мировни уговори, нарочито уколико мењају државну територију, захтевају и решавање одређених финансијских питања. Осим тога регулишу и репарације и реституције, као и нека спољнотрговинска питања, нпр. после прошлог рата, узајамно примењивање клаузуле најповлашћеније нације између зараћених и других држава најмање још 18 месеци, те разна друга финансијска питања, нпр. деблокирање имовине победничких држава (заједно са потраживањима) уколико је била за време рата блокирана у бившим непријатељским земљама. Изван мировних уговора треба међу савезницима решити деблокирање имовине поједине државе (и њених грађана) коју је блокирала друга савезничка држава у којој се та имовина налазила, док се прва налазила под непријатељском окупацијом, јер би иначе окупатор могао располагати том имовином за своје ратне циљеве. Тако је Југославија морала иза овог рата тражити деблокирање своје у САД депоноване монетарне резерве, што јој је успело тек уз велике напоре и уз одбијање неких америчких потраживања од југословенског монетарног злата.

Промене државне територије, али и враћање од непријатеља окупираних територије, постављају нарочито питање преноса или барем враћања државне имовине, питање територијалног и временског *разграничења* доспелих, а евентуално и недоспелих *дажбинских обавеза*, питање дугова које је створио окупатор (заостале плате државних службеника, заостали рачуни државних испоручилаца и сл.). Уколико питање разграничења дажбинских обавеза није решено мировним уговором, морају га решити заинтересоване државе, нарочито ако су имовина и приходи дажбинских обавезника подељени на две или више држава или ако се главна управа предузећа налази на једној, извори прихода (подружнице, пословнице и сл.) на другој територији. Рашчистити треба и дажбинске последице преноса седишта неког предузећа у другу државу.

Питање *преноса државне имовине* решено је већ мировним уговорима закљученим након првог и другог светског рата. Тако је Југославија (нпр. по чл. 79. мировног уговора са Италијом из 1947. г.) ⁽⁶⁶⁾, смела заплениити, задржати или ликвидирати на бившој југословенској територији талијанску имовину, наиме сву државну и приватну имовину, права и интересе укључујући права индустријске својине (не ауторска права!). Питање одштете својим држављанима решава побеђена држава сама. Противвредност те одузете имовине се не одбија од износа одређених репарација, али се може искористити само до висине наших захтева за признату штету уколико ова није покривена другачије. Пошто су нама по-

⁽⁶⁶⁾ Слично и на основу уговора са Мађарском, Бугарском и Румунијом те Аустријом (у корист других држава ова одредба на терет Аустрије није важила!).

знате талијанске (и друге) репарације много ниже него од савезника призната нам проузрочена ратна штета пописана широком акцијом после ослобођења, могли смо ову противвредност задржати. На бившој талијанској територији, прикљученој мировним уговором, препуштена нам је сва талијанска државна и полудржавна имовина наведена у XIV анексу уз мировни уговор, али смо морали преузети одговарајући део талијанских предратних обавезница у рукама портера на присаједињеној територији које се односе на јавне радове и цивилне талијанске управне службе које користи та територија те се никако не могу приписивати ратним циљевима. Обавезу смо регулисали исплатом тих обавезница. Оптант на бившој талијанској територији присаједињеној Југославији на основу мировног уговора, као и Лондонског споразума, могли су у одређеним роковима после исплате својих дугова и дажбина однети своје покретнине, пренети („трансферирати“) своја новчана средства („fonds“) без икакве извозне или увозне дажбине, некретнине пак до одређеног рока продати те трансферирати постигнуту противвредност у Италији преко посебног сабирног рачуна. Као што је већ речено, талијанске репарације су смањене споразумом из 1954. г. за ове износе на свега 30 милиона \$, док је питање оштете за мањи број оптантских имања (осим у бившој зони Б) решен тек поменутиим споразумом (МбУг. 11/66).

Пренос имовине те трансфер новчаних средстава стечених продајом њихове имовине одобрили смо и Чехословацима, Мађарима и Турцима који су се иза рата преселили у своју домовину.

Не само грађанскоправна већ и финансијска питања представља након ратова *ликвидација међусобних права и обавеза* између правних лица и грађана двеју држава, и то како предратних тако евентуално и међуратних, нарочито ако је дошло до већих промена у валути рачуна и плаћања, нпр. због завођења окупационог новца, а поготову иза територијалних промена. Питање је нарочито значајно у случају дисмембрације државе ако се досада живи унутрашњи економски односи између грађана исте државе мењају у међународноправне. Тада треба рашистити постојање самих права и обавеза, нарочито пак утврдити заостале камате те валуту рачуна и плаћања, ако се сада у једној или обе државе уводи друга валута, мада носи можда привидно исто име (иза првог светског рата аустриске, талијанске, мађарске, југословенске и друге круне). Важно је нарочито место закључења и испуњења уговора, те ради ли се о тражљивом или доношљивом дугу.

У мировним уговорима односно међудржавним споразумима каткада се одређује други курс него што би одговарао првобитном курсу замене односних валута, како се не би превише оптеретио дужник нити превише оштетио (или обогатио) веровник, дакле по начелу узајамног разumnoг попуштања. Често се оснива посебан уред за верификацију и компензацију узајамних потраживања и дугова између обе заинтересоване државе преко којег треба ликвидирати сва потраживања и обавезе. Уједно треба одредити начин плаћања укупног салда. Уколико на основу међусобног пребијања нема већег салда у корист једне и на терет друге државе, салдо се, понегде, не плаћа.

Нарочито иза првог и другог светског рата значајне су *репарације* већ због своје величине, која изазива разне политичке, економске, финансијске и социјалне проблеме. Репарације (*Правни лексикон*) „не иду за пуним обештећењем ратом и агресијом проузроковане штете (јер се то практично показало немогућим), већ се задовољава реституцијом опљачкане имовине, запленом непријатељске имовине на територији победилачке државе и обавезом плаћања одређене своте, чији се износ одређивао у границама платне способности дужника“, док су процењене и признате штете биле много више.

У вези са репарацијама постављају се нарочито следећа питања: њихова висина која се после првог светског рата одређивала на различите мање фиксне начине, те се разним накнадним изменама смањивала, нпр. Немачкој на крају на 3 милијарде марака све до Хуверовог мораторија (1932). Југославија је чак морала вратити примљену преплату. Иза другог светског рата признате су нам фиксне репарације од Мађарске у износу од 70, Бугарске 25 те Италије од 125 милиона \$. Западна немачка би нама морала платити првенствено у виду демонтиране индустријске опреме те својих потраживања у иностранству 6 односно 9% од својих укупних репарација, те смо могли очекивати од ње између 600 и 800 милиона \$ у вредности из 1938. г., али смо у ствари примили много мање. Према Статистичком годишњаку за 1967. г. још примамо мање износе репарација „и наплаћене накнаде за потраживања настала за време и после рата“⁽⁶⁷⁾ која би требало рашчланити. Пошто смо Бугарској репарације опростили, део талијанске репарације пребили са њеним потраживањима из наслова оптантске имовине, укупни износ је био много мањи, нарочито иза Лондонског споразума о немачким дуговима (1953).

Предмет репарације би могао бити готов новац, дакле, првенствено девизе и злато. Већ иза првог светског рата Немачка је морала уступити и део своје трговачке морнарице и имовину у иностранству, те испоручити разну робу (угаљ, калиј).

После другог светског рата дошло је, поред заплене ратног плена, до заплене имовине побеђених држава у савезничким земљама, али и до заплене немачке трговачке морнарице те имовине и потраживања чак у неким неутралним земљама, нарочито пак до демонтаже разних творничких уређаја који су омогућили део изградње наше индустрије. Италија и Мађарска биле су дужне да испоруче, поред постојеће опреме сувишне ратне индустрије, и разне индустријске производе. Овде истичемо проблем праведне процене предатих добара.

Са финансијског гледишта постоје нарочито проблеми: 1) како ће дужник створити потребна средства у домаћој валути (из буџета, кредита — домаћег или иностраног, вероватно и повишењем постојећих те увођењем нових дажбина) и онда ако их мора набавити из домаће производње (купњом) или у виду услуга и плаћања окупационих трошкова; 2) како ће домаћи новац претворити у девизе уколико је дужан плаћати у девизама или чак у злату (питање трансфера); је ли испунио своју обавезу тек дозвољеном у руке корисника или се брига око трансфера пове-

(67) О приливу репарације в. И. Жувеља, I. с., стр. 315.

рава посебном репарационом агенту (Немачка после првог рата); 3) питање расподеле примњених репарација међу кориснике (после прошлог рата задатак Међусавезничке репарационе комисије у Бриселу); 4) како ће корисник преузети њему намењена добра и имовину. Проблем после овог рата, углавном, није постојао за девизе и злато, јер су дужнике због несташице монетарних резерви сматрали неспособним за оваква плаћања, али је постојао како иза првог тако још више иза другог рата, јер испоруке у нарави могу конкурисати домаћој производњи којој је отежан пласман истих или сличних сопствених производа на домаћем тржишту или иностраном тржишту другог корисника тих испорука. Производе испоручене на рачун репарација држава—корисник ће или бесплатно доделити својим органима или предузећима или их продавати — и по нижој цени. Такав случај је био код нас са испорукама мађарских камиона.

У остале проблеме репарација — финансијски надзор, залагање или барем окупација бивше непријатељске територије са потребним трошковима, питање накнадне ревизије итд. — овде се не можемо упуштати ⁽⁶⁸⁾. У вези са репарацијама је важно питање одређивања платежне способности дужника, које често проузрокује и међународне компарације пореских терета.

Док неки писци сматрају да је питање западнемачких репарација скинуто с дневног реда, у начелу би ово питање требало дефинитивно регулисати мировним уговором, јер судбина неких немачких обавеза још није решена, мада су главни дугови углавном решени, Лондонским споразумом о немачким спољним дуговима од 27. V 1953.

Реституције обавезују бившу непријатељску силу да врати насилно одузету и опљачкану имовину ствари и вредности са територије коју је држала под окупацијом. Паришки споразуми западних савезника од 14. I 1946. односе се и на реституцију златних резерви. Уколико није могуће враћање одузетих предмета, дужник мора вратити сличне своје предмете или платити одговарајућу противвредност.

Након рата долази и *репарација* становника исељених из домовине, регулисана женевским конвенцијама о заштити жртава рата (12. VIII 1949) и ратних заробљеника, која представља и финансијски проблем.

Са ликвидацијом ратног стања везана су и разна *монетарна питања*, нарочито замена окупационог новца на опет ослобођеној територији, те евентуално његово предлагање ради исплате односној емисионој банци (нпр. бугарских левова и левских бонова), односно код дисмембрације државе жигосање банкнота затечених на територији нове државе или замена тог новца за новце нове (или барем проширене) државе по одређеном курсу. Потребна јесте и ликвидација послова досадашње емисионе банке те других јавних и приватних банака, укључујући исплате депозита поверених банкама на присаједињеној територији или на преосталој територији окупатора односно бивше државе. За наплату оваквих потраживања надлежан је наш Уред за заштиту југословенске имовине у ино-

(68) Подробије Б. Николајевић: *Репарације*, Сарајево 1956.

странству. Тек ове године се, нпр., исплаћују депозити у „народним“ банкама („Volksbank“) и кредитним задругама на словеначкој територији окупираној од Немачке, које су имале знатна потраживања, нпр. у Бечу, те немачке државне обавезнице. Обично се нарочито одуговлачи исплата штедних улога код Поштанске штедионице. Знатне потешкоће проузрокује обично у случају територијалних промена *расподела државних дугова*.

VII. — *Међународне економске интеграције и њихова финансијска питања*. — Под економском интеграцијом подразумевамо ⁽⁶⁹⁾ „скуп мера са циљем да олакшају срашћивање националних привреда и њихово стапање у већи, јединствени привредни простор“. Уједно је њихов циљ стварање бољих економских услова за егзистенцију, обезбеђивање равномернијег привредног раста, одржавање унутрашње и спољне стабилности, оптимално коришћење фактора производње, подизање животног стандарда и равномернија расподела дохотка. Нарочито је „потребно укидање дискриминације међу привредним субјектима учествујућих држава“ (Balassa).

Регул—Ренер разликују функционалне и институционалне интеграције. Функционалне значе, по правилу, споразуме међу разним државама о укидању преграда и препрека међусобног трговинског промета, а њихове су форме слободне трговинске зоне, царинске уније или чак заједничка тржишта, у којима државе што мање ограничавају мобилност фактора производње (међудржавни промет добара, капитала и радне снаге). Институционална интеграција као усавршенији облик захтева оснивање заједничке институције са сопственим овлашћењима која као супранационална институција проводи и сопствену економску политику.

Интеграције могу бити и само делимичне (парцијалне), захваћајући само одређена питања, нпр. монетарне и платне уније, Европска атомска заједница, Европска заједница за угаљ и челик (Монтанска унија), или разни заједнички фондови ⁽⁷⁰⁾. Као делимичну интеграцију са ужим циљевима међусобног усклађивања националних привреда можемо сматрати и СЕВ, донекле и разне светске организације, уместо замишљене Светске трговинске организације ГАТТ са ужим програмом.

Интеграције су биле често резултат немогућности за мале државе да воде самосталну економску политику заједно са царинском, или да имају сопствену валуту. Разлог за интеграцију, нпр. за стварање царинских и новчаних унија, било је и смањивање царинских баријера и потешкоћа због различитих валута са неједнаком ковном стопом. Разним новчаним споразумима и унијама као и царинским унијама допринели су и политички мотиви, нарочито припадност истој националности или барем

⁽⁶⁹⁾ R. Regul—W. Renner: *Finanzen und Steuern in der Europäischen Integration*, Amsterdam 1966, стр. 9.

⁽⁷⁰⁾ Нпр. у оквиру Европске економске заједнице (ЕЕЗ) Европски социјални фонд, Европски фонд за развој прекоморских земаља и зависних територија, Аграрни фонд.

сродност (Скандинавска новчана унија). Неке царинске уније су се касније претвориле у самосталне (савезне) државе или су се распале (слично и новчане уније).

Економске интеграције постоје и између матичних земаља и њихових зависних територија (колоније, протекторати), те су понегде иза осамостаљивања тих територија основане интеграције у виду заједничких валутних подручја (фунте, француског франка, франка СФА и СРА) или разних других видова сарадње, нпр. Афричко-малгашка организација за економску сарадњу (Organisation Africaine et Malgache de Coopération Economique=ОАМСЕ) те најновија Карипска зона слободне трговине и Западноафричка царинска унија.

Царинска унија (царински савез) јесте (*Правни лексикон*) споразум двеју или више држава о стварању јединственог царинског подручја на коме су укинуте унутрашње царинске границе (баријере) и уведен режим слободног увоза и извоза робе. Није довољно да се само једној страни дају такве погодности (нпр. преференцијалне царине колонија у корист метрополе). Унија значи одрицање држава-чланица од сопствене царинске политике, а међусобне повластице не протежу се на друге државе на основу клаузуле најповлашћеније нације⁽⁷¹⁾. Међу чланицама је ретка међусобна царинска или трошаринска граница за неке предмете (монополске, трошаринске) на којој се наплаћује евентуално само разлика између више и ниже стопе за исти предмет (прелазне дажбине—Übergangsabgaben). Мање државе могу своју територију прикључити суседној већој држави и као царински прикључак.

У оквиру јединствено уређеног цариништва могуће је доношење истоветне царинске тарифе у свакој земљи, али је сигурнији систем и формално заједничке царинске тарифе (спољне у односима са нечланицама).

За нас су интересантни покушаји увођења царинске уније Србије са Бугарском (1903), Југославије са Бугарском (1947) те наша царинска унија са Албанијом, која је постојала само 1947. и 1948, али и са бившом Зоном В слободне тржишне територије.

У царинској унији је важно да ли ће наплаћивати царине заједнички органи или органи укључених држава, као расподела царинских прихода наплаћених на робу из земаља нечланица по одређеним кључевима, што изискује и постојање неког заједничког органа власти надлежног, осим за доношење, и за измене заједничке царинске тарифе.

И наша царинска унија са Албанијом је показала да обично није довољно само укидање узајамних царинских баријера и успостављање заједничке царинске тарифе, него да тешња унија изискује и друге мере

(71) Опширно обрађује различите видове таквих унија до 1928. г. Алперт (I.c. стр. 258—336) у оквиру VI одељка о дажбинским заједницама (Abgabengemeinschaften) у коме спомиње, поред разних видова царинских заједница, још трошаринске заједнице и новчано-правне заједнице = уније.

за усклађивање економских политика укључених држава, нарочито ако им је циљ и стварање заједничког проширеног тржишта са свим његовим предностима. Тако је већ у нашој унији унификован систем пореза на промет као и узајамни паритет валута ($\Delta=1$ албански лек).

ЕЕЗ је најпре приступила постепеном смањивању царинских стопа за међусобну трговину, које ће бити укинуте 1. јануара 1968. (^{72а}), док су спољне стопе на увоз робе из држава нечланица прилагођаване будућој заједничкој спољној царинској тарифи, која ће тада заменити царинске тарифе појединих чланица (односно Бенелукса), те која је израчуната на основу просека царинских стопа свих чланица за поједини производ. Због тога су земље своје ниске стопе повисиле, а своје превисоке стопе смањиле. Уместо царина на пољопривредне производе се наплаћују прелевмани („претакања“) у циљу изравнавања трошкова и цена тих производа у корист Заједничког фонда за финансирање интервенција на тржишту тих производа.

И у оквиру ЕЕЗ рано је посвећена пажња прилагођавању пореза на промет, који би морао бити неутралан у погледу конкуренције, те искључити потешкоће око уобичајеног ослобођења извоза, нарочито, пак, враћања пореза на промет садржаног у цени извезене робе (према начелу да порез сноси потрошач одредишне земље), те око наплате посебног пореза на изравнање (стопе за изравнање) при увозу који терети увезену робу порезом на промет у истој висини као домаћи производ са истим степеном обраде. Након дугогодишњих дискусија закључио је Савет министара ЕЕЗ 11. IV 1967. две директиве (⁷²), наиме, прву по питању хармонизације законодавства држава-чланица о порезу на промет обавезним увођењем пореза по угледу на француску *taxe sur la valeur ajoutée* најкасније до 1. I 1970, али уз привремену могућност наплаћивања и пореза на мало.

Ради стварања заједничког тржишта те хармонизације услова привређивања у оквиру ЕЕЗ проучавају се, поред акција ОЕЦД за укидање двоструког опорезивања помоћу већ споменутог *Draft Convention* као модела за склапање билатералних конвенција између 21 чланице организације, и питање хармонизације трошарина сродних порезу на промет, и монопола, док је посебан порески и финансијски одбор Комисије ЕЕЗ израдио предлог за укидање пореза на хартије од вредности које представљају сопствени и узајмљени капитал, али уместо предлога за укидање пореза на капитал капиталских друштава предлаже барем хармонизацију тог пореза. Док се предлози за хармонизацију споменутих посредних пореза ослањају на Римски уговор о ЕЕЗ (1957), иницијатива за хармонизацију непосредних пореза се ослања само на одредбе Уговора о хармонизацији права („*Rechtsangleichung*“). За сада се ради на питању начела

(⁷²) Bulletin for International Fiscal Documentation, 1967, стр. 256—270. Последњих 6 страна садржи два анекса као саставна дела смерница.

(^{72а}) Чланак је припремљен за штампу децембра 1967.

за утврђивање и процењивање амортизације, добити од продаје основних средстава и залиха те пореско третирање губитака. Постоји и тежња за приближавањем прописа о опорезивању добити капиталских друштава, али и пореза на доходак (односно приходе), која је већ дала одређене резултате у пореском законодавству (Белгија, Француска, Италија). Хармонизација треба, дакле, да обезбеди, по могућности, једнаке услове привређивања. Уједно се утврђује за које порезе као мање важне у погледу конкуренције и захваћајуће мање мобилне факторе производње хармонизација није битна. Теже питање представљају пореске олакшице за веће фузије капиталских друштава, с којима треба рачунати због либерализације кретања капитала и премештања предузећа на повољније локације, што уједно представља и проблем евентуалних олакшица за опстанак предузећа угрожених у новим условима привређивања. Због истих тешкоћа је Монтанска унија и у исте сврхе (накнаде за мере за прилагођавање и сузбијање криза) увела и прву европску заједничку дажбину, наиме посебан разрез (*»Umlage«*) на производњу угља и челика. Стопу до 1% просечне вредности одређује Висока власт, вишу Европски савет, Монтанска унија има и право узимања и давања зајмова.

ЕЕЗ има, поред 6 редовних чланица, и разне придружене чланове, међу њима Грчку, Турску и 18 афричких држава, тесне везе одржава и са Израелом који усклађује своје царинске стопе са стопама ЕЕЗ.

Финансије ЕЕЗ обухваћају и занимљива буџетска питања која улазе у поглавље о финансирању међународних организација ⁽⁷³⁾.

Проблеме ЕЕЗ обрадили смо нешто опширније, јер је хармонизација доспела даље него у другим (европским) интеграцијама и јер ће се ови проблеми, заједно с питањем заједничке монетарне политике, можда и у виду касније монетарне уније појављивати постепено и у другим интеграцијама.

У овој вези спомињемо још нека друга заједничка тржишта, међу њима и Заједничко арапско тржиште, које предвиђа постепено укидање царине међу чланицама, надаље Западноафричку царинску унију, Источноафричко заједничко тржиште ⁽⁷⁴⁾.

За будуће фазе тешње интеграције предвиђа се ⁽⁷⁵⁾ потреба финансирања разних заједничких пројеката (у ЕЗЗ и преко већ постојећа три фонда), што ће изискивати и наплату посебних, дакле супранационалних пореза, који би могли омогућити и супранационално финансијско изравнавање у корист финансијски слабијих земаља. С друге стране би преузимање послова од стране интеграције могло смањити расходе чланица.

Нижни степен економске интеграције представљају *зоне слободне трговине* које, поред укидања квантитативних ограничења у међусобној

(73) Regul—Renner, I. c. стр. 17—64.

(74) Подробније о овим као и неким предложеним регионалним интеграцијама в. И. Жувела, I. c. стр. 251 и сл.

(75) Regul—Renner, I. c. стр. 16.

трговини чланица, предвиђају првенствено укидање унутрашњих царина, док спољне царине (у односу са трећим земљама) одређује и наплаћује у своју корист свака земља сама. То не искључује и неко усклађивање и ових царинских стопа нити настојања за одређеним усклађивањем система посредних те чак непосредних пореза. Најпознатији случај јесте Европска зона слободне трговине (ЕФТА) са својих сада 8 чланица, основана у Стокхолму 1959. г. Међу њима се Велика Британија, као и неке друге чланице, бори за пријем у ЕЕЗ, што би омогућило ширу интеграцију европских привреда. ЕФТА је већ укинула међусобне царине (уз неке пролазне изузетке — Норвешка, Финска, Португалија).

Мада је била наглашена улога ЕЕЗ и ЕФТА у правцу не само повећања узајамне трговине на већем економском простору, већ и повећања светске трговине, иза укидања унутрашњих царина положај трећих држава је у погледу увоза у те државе осетно дискриминиран и отежан, јер иоле више стопе спољних царина за неослобођене производе толико поскупљују робу из трећих држава да им је увоз у земље интеграције не само отежан већ често и онемогућен ⁽⁷⁶⁾. Због тога се и ГАТТ чешће бавио питањем ових економских интеграција. Донекле ће се положај трећих земаља побољшати на основу снижења царинских стопа у оквиру преговора Кенедијеве рунде. И поред тога Југославија је, нарочито у 1967. г., уложила велик напор да би преговорима са обема интеграцијама постигла уређење свог статуса ради побољшања услова свог извоза.

Између осталих регионалних зона слободне трговине наводимо Латинскоамеричку зону слободне трговине (LAFTA), Централноамеричку зону слободне трговине (CAFTA), Карипску зону слободне трговине (CARIFTA). Покушаји за стварање сличних зона појављују се и у другим деловима света, дакле и међу државама у развоју. За њих и њихове царинске уније постоји потешкоћа често у лошијим условима међусобне трговине услед често једнаке економске структуре као и премалене диверзификације њихове производње.

Као важну економску интеграцију наводимо заједницу „сличну Заједничком европском тржишту (*Правни лексикон*)... „социјалистичких европских земаља у оквиру *Савета за економску сарадњу* (СЕВ), у којој царине због планског значаја њихових привреда и спољне трговине не играју значајну улогу, док неки писци чак тврде да не играју никакву улогу. У одређеним делатностима СЕВ-а, који не представљају нити царинску унију нити зону слободне трговине, али се брине за усклађивање привредног развоја и инвестиција, кооперацију у индустрији, те за сарадњу у погледу платног промета и другим банкарским и финансијским питањима, сарађује и Југославија која, с друге стране, сарађује у неким

(76) З. Рајх: Утицај економске интеграције западноевропских земаља на међународне економске односе, у *Проблеми међународних економских односа и привредног развоја*, изд. Институт за међународну политику и привреду, Београд 1964, стр. 119—134.

делатностима и органима ОЕЦД-а чији је Комитет за техничку кооперацију на седници од 12. октобра о.г. разматрао питање техничке помоћи Космету.

Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД—Organization for Economic Cooperation and Development), формирана у 1960. г. из бивше искључиво европске ОЕЕЦ, брине се нарочито за координацију економских, а посебно трговинских политика (⁷⁷), смањење или укидање сметњи за робну размену и текућа плаћања (руководећи Европским монетарним споразумом), проширујући и либерализацију кретања капитала и усклађујући помоћ привредном развоју (и преко Комитета за помоћ развоју). Овим циљевима служи и њезина акција за укидање двоструког опорезивања.

Као значајну интеграцију морамо навести и британски Комонвелт са узајамним царинским преференцијалима који треба да олакшавају међусобну трговину те који се, као ни царинске олакшице или ослобођења између чланица царинских унија, заједничких тржишта и зона слободне трговине, не признају трећим земљама, мада им поједина држава чланица признаје клаузулу најповлашћеније нације. И ови преференцијали отежавају пријем Велике Британије у ЕЕЗ.

Развој економских интеграција, дакле, још није завршен нити по њиховом броју нити по садржају заједничке економске политике нити у финансијском погледу.

Др Владимир Мурко

РЕЗЮМЕ

Международные денежно-кредитные отношения с международным денежно-кредитным правом

Неуклонно растущее участие Югославии в мировой торговле, достигшее в 1966 году 210 миллиардов амер. долларов в одном направлении, и требующее не только определенного порядка платежей в международном хозяйстве, но и крупных источников и видов международного финансирования и кредитования, наше сотрудничество с самыми разнообразными мировыми и другими международными организациями, экономическая и другие виды помощи, оказываемые Югославией развивающимся странам, рост участия иностранного капитала в нашем и нашего в иностранном хозяйстве, а также финансовое значение наших экономических эмигран-

(77) Ж. Мркушић, I. с. стр. 461.

тов предъявляют и к Югославии требование систематического изучения международных финансов с международным финансовым правом.

Еще раз подчеркиваем наше определение международных финансовых отношений (из 1956 г.): „О международных финансовых отношениях можно говорить тогда, когда они связаны с двойным финансовым хозяйством или когда содержат т. наз. иностранные элементы”. Международное финансовое право же является системой правовых норм, регулирующих указанные отношения.

В данной статье затрагиваются лишь т. наз. классические публичные финансы, в то время как международные денежно-кредитные отношения с международным денежно-кредитным правом рассматриваются отдельно в особом исследовании как особая материя.

I. Первое исследование содержит, кроме определения, содержание и значения международных финансовых отношений вообще.

II Сравнительные международные финансы с сравнительным финансовым правом в качестве средства для ознакомления с другими финансовыми системами, а также возможность использования их достижений, сравнение налоговых возможностей и кредитоспособности, как основание для установления, например, взносов международным организациям, репараций, необходимого размера кредитов и помощи, а вместе с тем и с целью приспособления налоговой системы вплоть до налоговых квот как условия для здоровой международной торговли.

III Отношения бюджетов, фондов и учреждений с заграницей не ослыщены в достаточной степени в науке, несмотря на то, что весьма разносторонне и в значительной степени сказываются и на народном хозяйстве и на развитии государства.

IV Финансы Объединенных наций и остальных международных межгосударственных организаций, предназначенные для осуществления функций, приобретающих все большую значимость, уже представляют собой сравнительно крупные денежные средства и заслуживают большого внимания, так как их проблематика очень богата и во многих случаях схожа с проблемами финансов отдельного государства.

V Международное фискальное (налоговое) право (вместе с вывозными премиями и возвращением сборов при вывозе) ранее являлось единственным содержанием международного финансового права, в то время как теперь понятие указанного права является более широким, зависящим и от того, что рассматривается предметом публичных (общественных) финансов. В эту главу включены также двойные налоговые обложения и пути к согласованию разных налоговых систем.

VI Международные экономические интеграции и их финансовые вопросы приобретают все большее значение и уже в зависимости от формы интеграции ведут не только к согласованию, но даже и к приравниванию налоговых систем.

VII Финансовые вопросы в мирных договорах регулируют в особенности вопросы репарации, реституции, особенно в случаях территориальных изменений и прекращения оккупации, а также вопросы валюты, денежных ресурсов, распределения государственных долгов и имущества, конфискации и разграничения компетенций в деле взыскания сборов.

В отдельном исследовании следовало бы подвергнуть рассмотрению и международную финансовую политику, определяемую и осуществляемую отдельными государствами и международными организациями.

SUMMARY

International monetary—crediting relations with the international monetary—crediting law

Ever growing participation of Yugoslavia in the world trade, reaching in 1966 the amount of 210 billion \$ in one direction, demands not only a suitable mode of payment in the international economy, but ample sources and systems of international financing and crediting. Our cooperation with different world and other international organizations, economic and other aid offered by Yugoslavia to developing countries, greater participation of foreign capital in our economy and of ours in the foreign economy, — impose in Yugoslavia the need of a systematic study of international finances and international finance law.

We stress again our definition of the international financial relations (from 1956): »We speak of international financial relations if they are tied to the double economy of finances or contain foreign elements, while the international finance law is a system of legal prescriptions regulating these relationships«.

I. In this paper we are restricting ourselves to the so-called classic public finances, while the international monetary-crediting relations with the international monetary-crediting law are treated as a separate matter in a separate study.

II. Comparative international finances with comparative finance law, as a means of leaning of other financial systems, and the possibility of utilizing their achievements, comparison of taxing and crediting capacities as the ground for determining, for instance, contributions to the international organizations, reparations, the amount of credit and aid, but also in view of adapting taxing systems down to taxing rates, as a stipulation for a sound international trade.

III. Relations of the budget, foundations and agencies with foreign countries, are neglected by the science in spite of their varied, important effects on national economy and development of state.

IV. Finances of United Nations and of other international inter-state organizations in fulfilling their more and more important functions are considerable and deserve a more careful attention, since their problems are numerous and quite often they are similar to the problems of individual states.

V. International fiscal (duties) law (together with export premiums and return of duties at the export) represented formerly the only content of the international finance law, while now the notion of this law is wider, depending what is considered to be the subject of public (social) finances. This chapter comprises the international double taxing, as well as the way of bringing into harmony different taxing systems.

VI. International economic integrations and their financial problems are becoming more important, and depending of the form of integration are tending towards the harmonization, or even equalizing of duty systems.

VII. Financial problems in peace treaties regulate, in particular, the question of reparations, restitutions, especially in the case of territorial changes and of the end of occupation, and the question of currency, monetary reserves, distribution of state debts, and property, confiscation and determination of competences for collecting duties.

The international finance policy, formulated and implemented by individual states and international organizations, should be subject of a special study.

RÉSUMÉ

Les rapports monétaires et de créditement internationaux avec le droit monétaire et de créditement international

L'intégration de plus en plus intense de la Yougoslavie dans le commerce mondial, qui a atteint 210 milliards de dollars USA dans un sens et qui, en conséquence, exige non seulement un mode de payment correspondant dans l'économie mondiale mais aussi des sources et des modes de financement et de créditement internationaux plus riches; notre coopération dans les organisations mondiales les plus diverses et les autres organisations internationales, l'aide économique et les autres concours que la Yougoslavie prête aux pays en voie de développement, la participation plus forte du capital étranger dans notre économie, de même que la participation de notre capital dans l'économie étrangère, ainsi que la signification financière de nos émigrés économiques exigent de procéder à des études systématiques en Yougoslavie des finances internationales avec le droit financier international.

Nous soulignons de nouveau notre définition des rapports financiers internationaux (de l'année 1956): »Nous parlons des rapports financiers internationaux s'ils sont liés à l'économie financière double ou s'ils contiennent les éléments de l'étranger«, tandis que le droit financier international est un système des prescriptions juridiques qui règlent ces rapports.

Dans cette étude nous nous bornerons aux finances publiques dites classiques, tandis que les rapports monétaires et de créditement internationaux sont élaborés en tant que matière spéciale dans une étude à part.

I. La première étude comprend, outre la définition, le contenu et les significations des rapports financiers internationaux en général.

II. Les finances internationales comparées avec le droit financier comparé en tant que moyen pour la connaissance des autres systèmes financiers, en conséquence la possibilité de tirer parti de leurs réalisations, la comparaison de la capacité fiscale et créditrice en tant que fondement pour la détermination par exemple de la contribution aux organisations internationales, les réparations, le montant nécessaire du crédit et de l'aide, mais aussi dans le but de l'adaptation des systèmes fiscaux jusqu'aux taux fiscaux en tant que condition d'un commerce international normal.

III. Les rapports des budgets, des fonds et des institutions avec l'étranger sont très négligés dans la science malgré tous leurs effets importants sur l'économie nationale et en conséquence sur le développement de l'Etat.

IV. Les finances des Nations Unies ainsi que des autres organisations internationales et des organisations entre Etats aux fins de la réalisation de leurs fonctions qui sont de plus en plus importantes représentent des sommes qui sont déjà relativement considérables, de sorte qu'elles méritent de leur consacrer plus d'attention, car leur problématique est très riche, de manière qu'elles présentent souvent des analogies avec les finances d'un Etat.

V. Le droit fiscal (d'imposition) international (avec les primes à exportation et la restitution des taxes à l'occasion de l'exportation) représentait autrefois le seul contenu du droit financier international, tandis qu'aujourd'hui la notion de ce droit est beaucoup plus ample, en fonction de ce que l'on considère comme sujet des finances publiques (sociales). Dans ce chapitre se trouve comprise aussi l'imposition double internationale, en conséquence les voies vers l'harmonisation des différents systèmes d'imposition.

VI. Les intégrations économiques internationales et leurs questions financières acquièrent une signification de plus en plus importante, de manière

que d'après la forme de l'intégration elles conduisent vers l'harmonisation des systèmes d'imposition.

VII. Les questions financières dans les traités de paix règlent en particulier la question des réparations, des restitutions, surtout dans les cas des changements territoriaux et à l'occasion de la cessation de l'occupation, ainsi que la question du change, des réserves monétaires, de la répartition de la dette publique et de la propriété de l'Etat, de la confiscation et puis de la délimitation des compétences pour le payement des contributions.

Il faudrait élaborer dans une étude spéciale la politique financière internationale qui est formulée et réalisée par les divers Etats et les organisations internationales.